

20. Oktober 2005

Kr. 10,-

ORGAN FOR MENTAL, SOSIAL OG ØKONOMISK NYORIENTERING

70. årgang

Nr. 9

VÅRT MÅL: Et fritt levende selvvirksomt samfunn
 VÅR METODE: Selvkontroll og hensynsløs, men objektiv kritikk
 VÅRT MIDDEL: Ny livsorientering bygget på Kristusimpulsen

MOTTO: Riv ned alle gjerder som skiller menneskene og hindrer dem fra å oppleve og erkjenne våre dype fellesinteresser innenfor vårt felles samfunn. Frem med helhetsfølelsen og totalitetsbevisstheten. Ned med partipolitikken og klassekampen. Frem med det frie levende selvvirksomme samfunn.

Garantert inntekt

Erich Fromm gir her en sosialpsykologisk betraktning. Han ble utdannet i Tyskland og kom til USA i 1934, har skrevet *Flukten fra friheten* og *Det sunne samfunn*.

Hittil har menneskets handlefrihet vært begrenset av to faktorer; makt-havernes bruk av vold (spesielt deres evne til å drepe avvikere): og noe som er viktigere, nemlig trusselen om sult, rettet mot alle som var uvillige til å godta de påtvungne arbeidsbetingelser.

Den som opponerte mot disse betingelser, risikerte å sulte, selv om det ikke ble brukt annen makt mot ham. Det dominerende prinsipp gjennom det meste av historien (under kapitalismen såvel som i Sovjetunionen) er: «Den som ikke arbeider, skal heller ikke spise». Denne truselen ikke bare tvang mennesket til å handle slik det ble kveld, men også til å tenke og føle slik at det ikke engang ville bli fristet til å gjøre noe avvikende.

Historiens gang er basert på truselen om sult fordi mennesket har måttet leve i knapphet, unntatt i enkelte primitive samfunn. Det har aldri vært nok materielle goder til å tilfredsstille alle. Som regel har en liten gruppe av «direktører» lagt beslag på alt hva deres hjerter begjærte, og de mange som ikke fikk sitte med til bords, ble avspist med at slik var nok Guds eller naturens orden. Men det var vel å merke ikke «direktørens» grådighet som var årsaken til dette, men det lave materielle produktivitetsnivået.

En garantert inntekt som er mulig i den økonomiske overflodens tidsalder, kan for første gang frigjøre mennesket fra truselen om å sulte, og dermed gi virkelig økonomisk og psykologisk frihet. Ingen skulle behøve å godta arbeidsbetingelsene

bare av redsel for å sulte; en talentfull eller ærgjerrig mann eller kvinne kunne skaffe seg opplæring til et annet slags yrke. En frue skulle kunne forlate sin mann, en ung gutt eller pike skulle kunne dra hjemmefra. Folk ville ikke lenger lære å bli redd om de ikke behøvde å være redde for ikke å få mat. (Dette er selvfølgelig under forutsetning av at det ikke er noen politisk trusel som hindrer tanke-, ytrings- og handlefriheten til den enkelte.)

En garantert inntekt vil ikke bare føre til frihet som realitet og ikke bare som slagord; den ville også etablere et prinsipp med dype røtter i vestlig religiøs og filosofisk tradisjon: Mennesket har rett til å leve, uansett! Denne retten til å leve – ha mat, husly, legehjelp, undervisning osv – er en menneskerett som ikke kan begrenses på noen betingelse, selv ikke om at individet må være sosialt «nyttig».

Overgangen fra en knapphetspsykologi til en overflodspsykologi er et av de aller viktigste skritt som menneskeheten noensinne har tatt. Knapphetspsykologi medfører angst, misunnelse og egoisme (som kommer tydeligst til uttrykk i fattige bondekulturer verden over). Overflodspsykologi gir initiativ, tro på livet, solidaritet. Faktisk er de fleste mennesker psykologisk innstilt på en tilstand av økonomisk knapphet, mens den industrielle verden holder på å gå inn i en ny æra av økonomisk overflod. På grunn av dette psykologiske misforhold («lag») er mange ikke engang i stand til å begripe hva som ligger i dette med «en garantert inntekt».

Garantert inntekt vil videre medføre atskillig kortere arbeidstid for alle, samtidig som de åndelige og religiøse problemer ved tilværelsen blir mer påtvingende. Hittil har de fleste mennesker vært altfor opptatt av å arbeide (eller altfor trette etter arbeidet) til å bli alvorlig opptatt av problemer som «hva er livets mening?» «Hvordan er mine verdier?»

og «Hvem er jeg?» Blir arbeidet ikke lenger dominerende, vil mennesket enten bli fritt til å ta opp disse problemene for alvor – eller det vil komme til å kjede seg halvt ihjel. Økonomisk overflod, frigjøring fra frykten for å sulte vil bety overgangen fra et pre-humant til et virkelig humant samfunn.

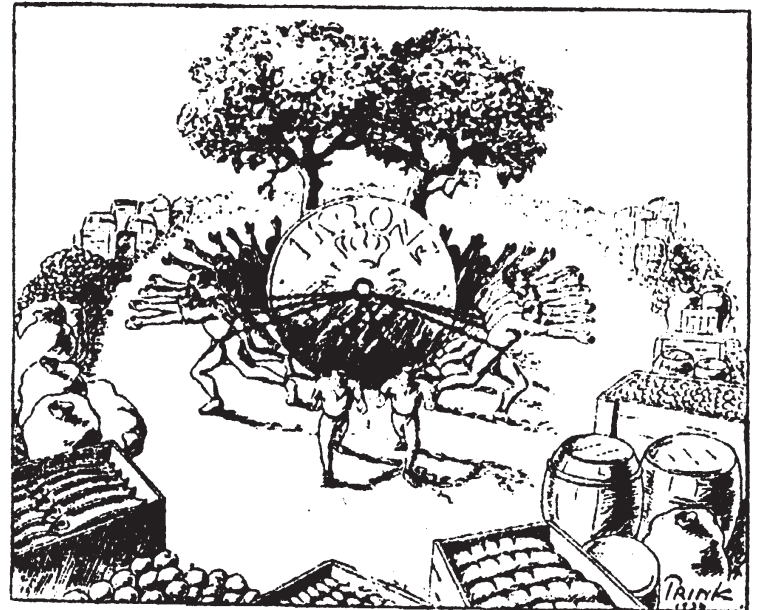
Arbeidsmotivering

På den annen side kan det også rettes enkelte innvendinger mot, eller iallfall spørsmål om *begrepet garantert inntekt*. Det mest nærliggende spørsmålet er om det ikke fjerner tilskyndelsen til å arbeide.

Allerede nå finns det ikke arbeid til en stadig voksende del av befolkningen, så for dem er spørsmålet om å stimulere arbeidslysten uten betydning. Innvendingen har likevel noe for seg. Men jeg tror det er lett å vise at materiell nødvendighet på ingen måte er det eneste som får menneskene til å arbeide og yte noe. For bare å nevne noen andre drivkrefter: Stolthet, sosial anerkjennelse, glede ved selve arbeidet...

Vitenskapsmenn, kunstnere o.l. er ikke først og fremst motivert av behov for penger, men av en blanding av faktorer: interesse for arbeidet, tilfredsstillelse ved resultatet eller ønske om å bli berømt. Dette eksemplet er muligens ikke helt overbevisende. En kan jo påstå at slike utmerkede mennesker vil gjøre en utmerket innsats nettopp fordi de er usedvanlig begavet; de gir derfor ingen nøkkel til å forstå hvordan folk flest reagerer. Denne påstand kan likevel tilbakevises om vi tenker på hva det er som får folk som ikke er særlig skapende, til å bestille noe. Tenk på all den innsats som ligger bak sport, avkobling og hobbyvirksomheter! Professor Elton Mayo har gjort en berømt undersøkelse (ved Hawthorn-fabrikken til Western Electric Company) som viser hvor mye interessen for selve arbeidet har å bety for arbeidsinnsatsen. Bare det at ikke faglærte arbeidere ble innviet

Den mentale krise.

i undersøkelsen av deres egen arbeidsproduktivitet, bare det at de ble interesserte og aktive deltakere i eksperimentet, førte til økt produktivitet. Samtidig ble deres fysiske helsetilstand bedre.

Forholdet ble enda tydeligere når vi studerer eldre samfunnsformer. Den tradisjonelle prøyssiske embetsstanden var berømt for sin effektivitet og ubestikkelighet, selv om lønningene var svært lave. Ære, lojalitet og pliktfølelse var avgjørende for det gode arbeidet som ble gjort. En annen motivering gjorde seg gjeldende i førindustrielle samfunn (som i Europa i middelalderen eller de halvfeudale latin-amerikanske statene i begynnelsen av dette århundre). I disse samfunn ønsket for eksempel snekkeren å tjene nok til å opprettholde sin tradisjonelle tradisjonsbestemte levestandard, han sa nei til å arbeide mer enn det som dermed var nødvendig.

Det er altså mange slags drivkrefter til å arbeide. Og av naturen er mennesket ikke dovent. Tvert imot lider det under uvirksomhetens følger. Folk kan kanskje like å dra seg en måned eller to, men etter dette vil det store flertall (unntatt de meget syke eller de mest filosofiske) tigge om å få arbeide, selv uten betaling. Det foreligger her nok av data om

barn og om mentale forstyrrelser, men det trengs en systematisk analyse av alle fakta i lys av problemstillingen «det sykelige ved dovenskap». Det moderne fremmedgjorte mennesket kjeder seg intenst (som regel ubevisst), og lengter derfor mer etter dovenskap enn aktivitet. Men denne lengselen er i seg selv et symptom på «det sykelige ved det normale». *Misbruk av den garanterte inntekt* ville formodentlig forsvinne etter kort tid, akkurat som den nye diskedamen i sjokoladebutikken slutter å knabbe karameller etter noen få ukers fråsing.

Homo Consumens

Det er også et uttrykk for skepsis mot garantert inntekt når det hevdes at de som tjener godt, sannsynligvis er like redde for å miste en jobb som innbringer, la oss si 100.000 kroner om året, som dem som vil sulte om de skulle miste sitt arbeid. Er denne innvendingen holdbar, vil garantert inntekt fremdeles gi det store flertall større frihet, men bety mindre for middel- og overklassen.

For å behandle denne innvendingen på en ansvarlig måte, må vi ta hensyn til ånden i vårt moderne industrisamfunn. Mennesket har forvandlet seg selv til en *homo consu-*

■ forts. side 5

Hva med en borgerlønn til alle mennesker mot ny-fattigdommen? Venstre, Miljøpartiet og Arbeiderpartiet har borgerlønn på partiprogrammet! Hvorfor tar de ikke den opp fra skuffen? Hvorfor setter ikke det norske folk reformen gjennom?

SamfunnslivGrunnlagt
1931

Sosialpsykologisk avis

Organ for folkebevegelsen
for ny livsorientering
(Tidligere Samfundspartiet)Bertram Dybwad Brochmann
grunnleggerDag Ove Johansen
8200 Fauske
tlf. 756 42 754E-post: dagoj@online.no
redaktørAnders Ryste
disponent og hjelperedaktør
6150 Ørsta

Med i redaksjonen

Astrid Strømme
Indre Sædal 16,
50 44 NatlandAase Brenne
Utløbakken 43
5260 Indre ArnaVed innbetalinger benyttes
NB! Postgironr.: 0532.08.40645Internett: www.samfunnsliv.no**Skaperkraft**

Skaperkraft i livets tre –
gudegnisten som vil vokse, samle, hegne,
– ikke fra en tinde vi kan se,
– ikke fra fiktivers himmelslott,
men med indre dynamikk i stort og smått,
– over alle vegne – – –

Den er stor
og den er liten.
Den er borte
og den er nær.
Mere aner ei vår viten,
– men vi vet den ER.

Oddmund Gullteig

Barndommen i dag

«En garantert minsteinntekt til alle mennesker kan hindre at det utvikles fattigdom blant barn i dag».

Barn har i historien alltid vært en svak gruppe. De har blitt slått, mishandlet og satt ut i skogen for å dø, når de var uønsket, eller når foreldrene ikke maktet å fø dem. En del politikere i dag er bekymret på barn sine vegne. De snakker om nyfattigdom blant de unge. Hvordan skal vi egentlig forstå det? Er det rett å snakke om nyfattigdom? Hvor trykker skoen egentlig?

Barn sine arealer er bl.a. familien, barnehagen og skolen. Dette er områder, sosiale systemer, hvor ungene går inn i et samspill med andre mennesker. Den gode situasjon, hvor ungene kommer i en gunstig og positiv relasjon til andre personer, utvikler deres handlings- og mestringskompetanse. Skjer dette i hjemmet til ungene? På skolen? I barnehagen?

Merkelig nok var hjemmet på 50-tallet (1950) en gunstig periode for de små. Mor var hjemmeverdende, og far familiens forsørger. Barnekulturen blomstret. Det gav rom for læring og utvikling av egen identitet. Kort sagt: barnekultur gir mestringskompetanse for de unge!

Men familielivet gav ikke de samme premisser. Oppdragelsen var tuftet på lydighet og minimale forutsetninger for den gode læringssituasjon. Barn hadde lite de skulle sagt. Var bare et vedlegg til de voksne. Dette var i samsvar med den rådende psykologien den gangen, nemlig avverds- og læringspsykologien.

Hvorfor er så denne perioden likevel omtalt som en gullalder for barn? Sannsynligvis henger det sammen med at de materielt sett hadde det nødvendige til livets opphold. Skilsmisse hørte til unntakene, og barnekulturen gav dem pustehullet som de trengte for å takle samspillet i hjem og skole. Kanskje vi kan forstå barnekulturen som den gode læringssituasjon, for de som vokste opp i barnas gullalder?

I løpet av det siste halvåret i det forrige århundre ble barndommen institusjonalisert. Gradvis skulle alle unger inn i barnehagen. Skolestart er lagt til 6 år. Barnehagen er styrt og planlagt læring av voksne for barn. Kultur for barn, kaller noen det for. Barnas egen kultur er gått tilbake, og bare sjelden ser vi unger leke i gaten. Den formelle læring har erstattet den uformelle.

Undersøkelser viser at barn på 3 år som oppholder seg i barnehagen skades i kontaktforholdet til moren. Tilknytningsbåndet blir skadet.

I Sax 1–2/2004 skriver lærer Yngve Ruud at «vi som arbeider i skolen, merker et økende antall urolige barn, grenseløse, triste og aggressive barn». Kanskje det har en sammenheng med den tidlige institusjonaliseringen av de unge?

Barnehager er selvfølgelig ikke utelukkende negativt. Antagelig handler det om å redusere antall timer pr uke, samt å heve alderen før de får plass.

Romerikets Blad 15. sept. i år melder at grunnskolen i Lørenskog har omkring 100 elever med læreavanser som må vente 1 år for å få hjelp fra PPK (Pedagogisk psykologisk kontor). Sannsynligvis henger læreavansene sammen med både forhold i familien og i skolen forøvrig. Læringen i skolen bygger stort sett på den formelle læringen. Den reduserer muligheten for å utvikle den gode situasjon for elevene. Det innebærer mangel på utvikling av gode mestringsferdigheter. Elevene klarer ikke å konsentrere seg, har kanskje få venner, utvikler negative forventninger til miljøet, maktet ikke å kontrollere sine impulser, osv...

Det er også et spørsmål om det er riktig at budsjetter skal avgjøre elevene sine muligheter til å få hjelp... Hvorfor ikke gi disse elevene undervisning hjemme? I Norge er det som kjent ikke skoleplikt, bare undervisningsplikt. I kroner og øre er selvsagt undervisning hjemme mye rimeligere.

Det er alminnelig akseptert at familien har avgjørende betydning for ungene sin håndtering av skolehverdagen. Har foreldrene tid til å lytte til sine barn? Gir det barnet tro på at det finnes løsninger? Er foreldrene tydelige? Er det humor til stede? Får barnet gode mestringsoppgaver?

Barneoppdragelsen er endret i dag. Grovt sett har den beveget seg bort fra en ensidig innordningsideologi til at barn har rett til å forhandle seg fram til løsninger med den voksne ver-

den. Forskere har pekt på at oppdragelsen og verdiformidlingen mellom foreldre og barn har gått fra krav om «å være lydige» og til «å være til nytte» og til en større vektlegging av at barn «skal være seg selv». (K-Blom, 2004).

Skilsmissetallet er i dag høyt i byene. I tillegg er det mer flytting. De unge familiene arbeider mye, og har ofte ikke tid nok til sine barn. Alt i alt er forholdene mer ustabile i dag, og læringen mest formell. Dette gir ikke gode mestringsbetingelser for barn og unge.

Hva så med ny-fattigdommen? Leder Grethe Taugard i forebyggende avdeling i Barne- og ungdomstjenesten i Ullensaker kommune sier at utviklingen er skremmende. Forskjellen går på at det materielle skille skaper problemer. For at det ikke skal bli problemer mellom elevene av det må alle elevene f.eks.

- ha pc hjemme
- være med på fritidsaktiviteter
- ha merkeklær
- ha vært på ferie, osv.

Det er rimelig å anta at politikere forstår dette som ny-fattigdom. Men er det reelt? Hvilken målestokk skal vi vurdere situasjonen ut i fra? Det vi vet er at barn i u-land med ytterst vanskelige livsvilkår ikke har problemer av denne karakteren. Foreldrene er fattige, og barn lever med det som en selvfølge. Barn i u-land har derimot et godt forhold til de voksne, og de deltar ganske tidlig aktivt i daglige gjøremål. Læringen er uformell, og de utvikler ikke alle de relasjonsvanskene som er vanlige i dagens skole. Kort sagt: det er ikke fattigdommen som skaper de største problemene mellom menneskene, men mentaliteten.

Hva gjør vi så? Hvordan kommer vi ut av problemene? Økonomi er avgjørende for oss alle. Men det behøver ikke være slik at pengeøkonomien skal ta kvelertak på oss. Vi bør forandre vår måte å forstå økonomi på. Et skritt på veien kan være en garantert minstelønn uten behovsprøving til alle mennesker. En slik ide om samfunnslønn til alle står i en eller annen utgave på partiprogrammet til både Venstre, Miljøpartiet og Arbeiderpartiet. Sosialpolitikere har i historien vist stor interesse for å innføre en garantert minstelønn. Kanskje en slik minstelønn kan avskaffe ny-fattigdommen? Ny-fattigdommen handler likevel om hva vi skal prioritere. Det handler om hvordan vi definerer arbeid og verdiskaping. En ordning med en samfunnslønn til alle vil imidlertid kunne tvinge fram slike spørsmål og vurderinger.

Hva så med skolen? Hvordan legger vi den om slik at den uformelle og gode situasjon får større livsbetingelser? Jeg tror vi i så måte har mye å lære av Friskolen -70 i Danmark. Mosse Jørgensen er i gang med å skape skoler etter det mønsteret. Slike skoler er klasseløse og:

- lar barna selv bestemme, når og hvordan de vil lære
- har ingen klasser eller faste grupper
- arbeidet foregår på tvers av alder og etter interesser
- elevene har rett og plikt til å administrere sin egen skoletid
- lærerne sin plikt er å hjelpe elevene i overensstemmelse med deres ønsker og utviklingsstrinn
- prioriterer elevenes personlige og sosiale utvikling
- alle elevene deltar i renhold, vedlikehold og felles husholdning etter en plan forutsatt av skolemøtet
- tar nye elever inn i skolen, når de selv føler seg ferdig til å begynne

Hva så med Brochmann? Hvordan forstå ham i forhold til den institusjonaliserte barndommen? Ville han ha akseptert en garantert minstelønn til alle? BDB var imot at kunnskapsprinsippet dominerte på bekostning av den personlige vekst og utvikling. Derfor er det naturlig å tenke at han ville akseptere den skole som Mosse Jørgensen gjør seg til talsmann for. En garantert minstelønn har å gjøre med materiell frigjøring. Det var ikke BDB imot. Men aller helst så han vel at det ble gjort innenfor rammen av et realøkonomisk samfunnsregnskap.

 doj
Redaktører 2005

JANUAR: Dag Ove Johansen
FEBRUAR: Astrid Strømme

MARS:
APRIL:
MAI:
JUNI:
AUGUST:

Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Astrid Strømme

SEPTEMBER:
OKTOBER:
NOVEMBER:
DESEMBER:

Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Dag Ove Johansen
Astrid Strømme

Alle problemers mor

Hvem er det ikke som drømmer om en verden uten urettferdighet, fattigdom, vold og lidelse? For å løse disse enorme problemene i verden må vi finne frem til årsaken. Vi må finne alle problemers mor, og da kommer vi ikke utenom våre trossystemer og våre religioner.

Henning Jon Grini
Arendal

Agderposten
7/6-2005

Jeg går rett på sak. Det er rett og slett våre egne forestillinger om Gud som tar livet av oss! For det gjør de i enorm skala i dag! Hvordan kan det ha seg at vi lever i en verden av overflod, men hvor over halvparten av verdens befolkning lever på eksistensminimum og titusenvis av barn dør av sult hver dag? Hvordan kan det ha seg at vi mennesker fremdeles den dag i dag løser mange av våre konfliktene med å gå til krig mot hverandre? Disse spørsmålene kun-

ne vært mange flere. Poenget er at det ikke er Gud som forårsaker alt som skjer med oss og verden, det er våre forestillinger om Gud. Vi blir ikke terrorisert av andre mennesker, men vi blir terrorisert av våre egne overbevisninger. Alle våre problemer har vi mennesker skapt selv, men vi kan også løse dem selv.

De fleste mennesker tror at vi løser våre problemer ved enten politiske, militære eller økonomiske virkemidler. Dette hjelper ja, men bare midlertidig. Å endre måten vi oppfører oss på er en kortsiktig løsning. Vi må grave dypere for å finne årsaken for så å endre den. Virkeligheten vi ser rundt oss i verden er et resultat av tankene våre. Virkeligheten er et speilbilde av våre tanker. Ikke nok med det, virkeligheten er et speilbilde av våre tanker rundt Gud. Ved å endre hva vi tror på vil vi automatisk endre hvordan vi oppfører oss. Dette er en langsiktig løsning.

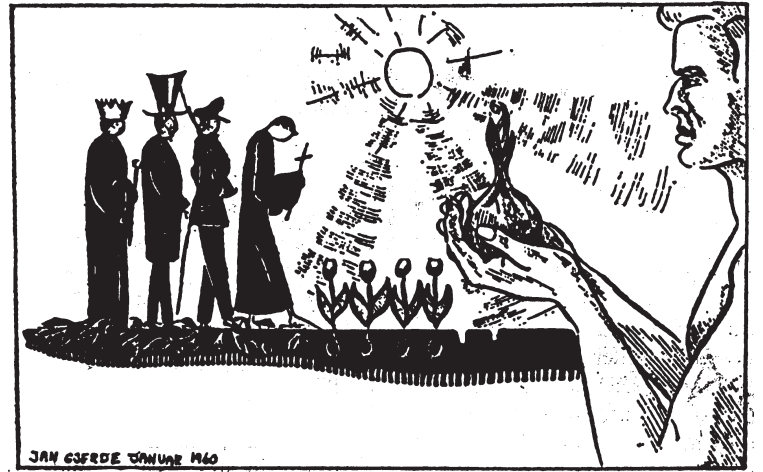
Hvis vi tenker litt logisk så er det jo naturlig å forestille seg at Gud er absolutt og total kjærlighet, frihet, glede, fred og enhet. Altså, grenseløs og ubetinget kjærlighet, frihet, glede, fred og enhet. Men vi mennesker har skapt det nesten stikk motsatte! Paradoxet er at religionene, som skulle føre oss nærmere

Gud, har ført oss lenger bort fra Gud. For å ta et eksempel: hvis vi kan akseptere en slik «ny» Gud så ville han/hun aldri dømme homofile på noen som helst måte slik det skjer i mange tilfeller i dag.

En av hovedgrunnene til våre problemer er at vi har skapt en verden av atskilthet. Dette bunner i troen på at Gud og mennesket er atskilt. Men dette er en illusjon. Vi er ikke atskilt fra noe og aller minst fra Gud. For å ta naturen som et eksempel: Vi forurensrer og utnytter den på det groveste. Men det som skjer er jo egentlig at vi bare ødelegger for oss selv i det lange løp. Ødelegger vi naturen vil vi også ødelegge for oss selv. Det vi forurensrer naturen med og som naturen ikke klarer å bryte ned selv ender til slutt opp i mennesket igjen. Noe vi mennesker allerede nå merker konsekvensene av. Vi er ikke atskilt fra naturen. Og dette er vi alle egentlig innerst inne klar over. Vi lever i symbiose med naturen, vi er gjensidig avhengig av hverandre. Jorden er et perfekt system, som vi må behandle med dypeste respekt. Først når vi får et nytt syn på oss selv, at alt er en helhet, at alt er forbundet med hverandre, at alt er besjelet, at alt og alle er hellig, at vi ikke er atskilt fra naturen, andre mennesker eller alt annet liv, ja at vi ikke er atskilt fra noe som helst, ja da har vi skapt paradiset på jord.

Alt i livet er i endring, spesielt ser man det innenfor teknologi, vitenskap og medisin. Tiden er kommet for å utvide vår grunnleggende kunnskap om Gud og livet, det eneste som har stått stille i århundrer! Vi må få en større gudsforståelse. For det er våre trosoppfatninger som skaper vår moral. Det er våre trosoppfatninger som har ført oss ut i problemene våre. Hvis vi ser på verden rundt oss er det åpenbart at det er noe vi ikke forstår. Vi må prøve å forstå mer enn det vi gjør i dag og vi må utfordre våre etablerte trossystemer, våre religioner. De må ekspandere sin forståelse og få nytt liv, hvis ikke vil de sakte men sikkert dø ut, noe som er i ferd med å skje i den vestlige verden. Det er blitt sagt at hvis vi ikke utfordrer overbevisningene våre snart, kommer overbevisningene våre til å utfordre oss. Og det er det som er i ferd med å skje nå. Økningen i ekstremværet og naturkatastrofer er ikke tilfeldig. Heller ikke epidemier og økende vold, bare for å nevne noe.

Det som er interessant er at når vi får en ny gudsforståelse, vil alt annet følge etter. Dvs alt vil endre seg. All urettferdighet, fattigdom, vold og lidelse er menneskeskapt og har sitt utspring i feilaktige tanker om Gud. Og det er faktisk dette som er alle problemers mor! Så en ny forståelse av Gud har potensiale til å eliminere alle våre problemer. Hvis mange nok mennesker velger å være med på disse endringer, altså føde en ny åndelighet, ja da går vi alle en fantastisk fremtid i møte!

De frie livsformer er organisk

Det levende samfunn er organisk. (Jan Gjerde).

Når illusjonene brister

Noen terrorister fra Irak, trodde Kristen-troen var så svak, at de ved noen bombe-brak, kunne oppnå mektig overtak.

De tror på Allah – mer på sjokk-effekt. Det avslører mental defekt. Når ekstremister ikke vil forstå, så gikk det som det måtte gå.

De ville overmakt oppnå – men det ble avmakt, før og nå. Og Islam-ekstremister, sine illusjoner mister, samt nedturer de frister. Fra hovmodshøyden fiksjons-hall, til depresjonens avgrunnsfall.

Svein Otto Hauffen

Det frie samfunn

Man flesket til, med valgflesk nok, mens stemmekveg drøvtygger. Og hvert parti forsikret, at de oss best betrygger.

«Stem på OSS – gi oss din stemme!»
Undres du om folk ble hjemme – og politisk sirkus helst vil glemme?

Sektorer og fraksjoner gir sekteriske aksjoner, fra partisplid-bastioner som splitter samfunn og nasjoner.

Ufri, umyndige er vi, i sentralstyrt statlig formynderi; i mammonstats avguder.

Først NY-tenkning kan oss befri fra villfarelser og fiktiver, som vi ubevisst er fanget i.

Lett oversett, og lett å glemme, det vi upartisk bør fremme: Et partiløst samfunn – som kan bli helt fritt,

ved et helhetlig folkestyre. med fullmenneskelig hensyn til ditt og mitt, hvor vi alle kan føle oss hjemme.

I et samfunn uten strid og splid, intriger og misnøye, hvor alle samarbeider fritt – for i vennskap å sammenføy.

Hvor vi alle finner sammen – i et broderlig sam-funn, uten partistrid. I en menneskelig helhets harmoni.

Svein Otto Hauffen

Langsomt frem

Langsomt stiger mennesket frem mot bevissthetens dagning – som det en gang i jordklodens barndom steg opp av havet. Solen tørret de saltvåte kropper i skapelsens vrimmel.

Den samme sol vil tørre de saltvåte menneskekinn, - og løfte oss opp mot høyere tankesfærer. Langsomt stiger mennesket frem – – –

Oddmund Gullteig

Eg vil sjå guden i deg

Eg vil sjå guden i deg medmenneskje –. Du er verd noko langt meir enn pengar –.

Du har verdi i deg sjølv, menneskje –. Det ligg ei perle i livets åker. Den skal me sanne er større enn alt som praler av guds og gull i denne verda...

Armand Nyhus

Pengevirke 2/2005:

Problemet er ikke globaliseringen, men markedsfundamentalismen!

«Globalisering er en stor desillusjon» av Joseph Stiglitz. Spektrum 2002.

Av Arne Øgaard

Dette hevder Joseph Stiglitz. Han fikk nobelprisen i økonomi i 2001, har vært visepresident i Verdensbanken og har ledet president Clintons økonomiske konsulentråd. Han har reist rundt i alle områder hvor det har vært økonomiske problemer, og han har fremhevet seg med våken og selvstendig tenkning.

Nasjonalist eller verdensborger

I år feirer vi nordmenn at det er 100 år siden vi kom ut av unionen med Sverige. Dette viser hen til en periode hvor det nasjonale stod i sentrum. Det var viktig for hvert enkelt folk å finne frem til og å kunne uttrykke sin egen identitet. I dag er vi tidsånden en annen. I dag er vi verdensborgere. Hele verden kommer daglig til oss gjennom vårt store utvalg av massemedier, og vi er blitt globetrottere som tar oss frem til de fjerneste avkroker på verdenskartet. Vi lever i en global virkelighet. Det nytter derfor ikke å være i mot globaliseringen, men vi må selvsagt være oppmerksomme på at globaliseringen kan skape problemer. Jo mer nøyaktig vi kan beskrive disse problemene desto mer fruktbar kan globaliseringsdebatten bli.

Markedsøkonomi alene kan ikke løse problemer

Joseph Stiglitz har valgt å kalle hovedproblemet for markedsfundamentalismen. Hva han mener med dette kan en få en klar forståelse av ved å lese hans bok «Globalisering en stor desillusjon» (Spektrum 2002). Mens Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) ofte omtales som en enhet, så tar Stiglitz i denne boken et sterkt oppgjør med IMF. Han påpeker at IMF er ledet av topputdannede økonomer, økonomer som kan sin teori og som virkelig tror på den, men denne troen har gjort dem blinde. I stedet for å hjelpe mennesker i nød har den teoretiske tenkningen igjen og igjen bi-

dratt til å øke problemene i Russland, i store deler av Asia, i Afrika og i Syd-Amerika. Stiglitz grunnleggende råd er at de som vil gjøre noe må ut av kontorene for å se hvordan det virkelig står til før de tar sine beslutninger. Det andre rådet, som ikke er mindre viktig, er at det nytter ikke å tro at markedsøkonomi alene kan løse alle problemer. Dette viser seg spesielt tydelig i Russland etter kommunismens fall. Når markedsøkonomi blir innført i et land uten velfungerende rettsliv, gir man fritt spillerom for mer eller mindre kriminelle elementer.

Fri flyt av kapital

Han er spesielt skeptisk til fri flyt av kapital. Det finnes flere eksempler på at finansspekulanter har tjent store formuer på å knekke andre lands valuta, men prinsipielt påpeker han at spekulantene går inn i land når den økonomiske utviklingen er i oppgang, mens de trekker seg ut når det går nedover. Det er imidlertid i nedgangstider at landene trenger tilførsel av kapital. Mer penger mellom hendene på folk vil gi økt kjøpekraft, som igjen vil sette fart i det økonomiske livet osv. Dette er lovmessigheter som ble beskrevet av økonomen John Mayard Keynes, og Stiglitz betegner Keynes som den intellektuelle gudfaren til IMF. Intensjonen med IMF var nettopp å gå inn med penger der det trengtes tilskudd for å få økonomien i gang igjen, men etter hvert har IMF endret kursen, det har lagt økt press på de fattige landene til å stramme inn økonomien og på å betale tilbake lån til de rike landene. IMF har dermed blitt de rikes og ikke de fattiges hjelper.

IMF tror på sin ufeilbarlighet

Stiglitz påpeker at vi ikke kan avvikle globaliseringen. Den er kommet for å bli. Spørsmålet er hvordan vi skal få den til å fungere. For å løse denne gåten trengs det en helt uavhengig forskningsgruppe som kan hjelpe de fattige landene å formulere strategier og holdninger. Det trengs

studier som gjøres helt uavhengig av de internasjonale økonomiske organisasjonene, og det trengs en helt annen grunnholdning enn den som i dag finnes i IMF. Stiglitz skriver: «En av de viktige forskjellene mellom ideologi og vitenskap er at vitenskap erkjenner å ha begrenset viten. Det hersker alltid usikkerhet. IMF liker derimot aldri å diskutere usikkerhet knyttet til tiltakene man anbefaler, men vil helst gi inntrykk av å være ufeilbarlige. Denne holdningen og tenkemåten gjør det vanskelig for Pengefondet å lære av tidligere feil, for hvordan kan man lære av disse feilene når man ikke vil vedstå seg dem? Mens mange organisasjoner gjerne vil innbille utenforstående at de faktisk er ufeilbare, er problemet med IMF at de ofte opptrer som om det nesten tror på sin ufeilbarlighet». Dette viser seg blant annet etter Asia-krisen hvor IMF og det amerikanske finansdepartementet dekket over sine egne fiaskoer ved å skynde på at de asiatiske landene ikke hadde drevet reformene langt nok.

Internasjonalt rettsliv

Men det trengs ikke bare holdningsendringer. En global økonomi fordrer også et internasjonalt rettsliv. «Det er på tide å forandre noen av reglene som styrer den internasjonale økonomiske orden, å tenke en gang til på hvordan beslutninger blir tatt på internasjonalt nivå – og hvilke interesser som står bak – og å legge mindre vekt på ideologi og se mer på hva som fungerer (...) Det er enorme kostnader ved en fortsatt global ustabilitet. Globaliseringen kan omformes, og når den blir det, når den blir drevet frem på en skikkelig og rettferdig måte, slik at alle land har et ord med i laget når det gjelder politikk som påvirker dem, er det en mulighet for at den vil bidra til å skape en ny global økonomi der veksten ikke bare er mer bærekraftig og mindre volatil, men der fruktene av den veksten blir mer rettferdig fordelt.»

Oppdragelse som fremmervitalitet

Delmålene:

Personlig-sosiale kvaliteter

AV N. Skarpeteig

Det levende, dynamiske, fleksible og spontane sinn er et ideal hos Brochmann. Det er det skapende sinn han vil framleske i sine medmennesker. «Drivkraften i livsgartnerens have er skapergleden i oss».

Inspirasjon og engasjement smitter. Vitalitet fremmes bare i møte med et vitalt sinn, eller sagt i Brochmanns språkdrakt: «... inspirasjon er en nådegave fra Gud!»

Derfor er vilkårene for inspirasjon og vitalitet både i og utenfor skolen mye mer viktig enn folk flest forstår. «Når vi mennesker selv skaper og vekker bevissthet i våre egne barn så gir vi dem samme sjansen til å bli åndens barn som vi selv har, men på samme betingelser. En likegyldig og indifferent lærer vil fremme samme slappe mentalitet hos sine elever.

Men vi skal ikke klandre lærerpersonen. For vilkårene for lærerens vitale utvikling er meget begrenset. Læreren er offer for det initiativdrepende kravet om først og fremst å representere ikke seg selv, men skolelover, normalplaner, pensum etc. i møte med sine elever. «De fleste lærere kjeder seg på skolen og det gjør barna også, men konvensjonen har for de fleste mennesker større verdi enn livet, og derfor forkrøples de fleste menneskesjele allerede i skoleårene. Det som hører livet til slipper ikke frem.»

Etter skikk og bruk, har imidlertid barna større spillereom for vitalitet og avvik enn eldre. Men dette «vårt eget opprinnelige skapende tankeliv», som Brochmann sier det, fortrenges etterhvert, og dermed så forduddes hele vår slekt.

Denne vekt på formene i vårt skolevesen, både organisasjonsmessig og innholdsmessig, er en av hovedfeilene. Man «griper skallet, men lar kjernen (– innholdet) ligge.

Skolen må slutte med å terpe autoriserte meninger som pensum: «Din skole ... påtvinger dine barn

dine forbannede meninger, istedenfor å lytte til dine barns hellige opposisjon og umiddelbare sunne fornuft.»

Brochmann uttrykte seg ganske morsomt om hvordan han reagerte på troskap mot de ferdige filosofiske og vitenskapelige sannheter: «Det er et grusomt uappetittelig syn å se folk grave i fortiden og slikke i seg støv og spise lik etter sine åndelige føre-res overbevisning».

Den personlige tenkning faller bort i den offentlige skole; der er det andres utformede tanker som reproduseres, det er det hele. Det er akademikerens kjennemerke. Men så er da også «akademikere ... hårdkokte og tunghørte! – Der må likefrem skje et mirakel dersom hårdkokte egg igjen skal kunne bli levende».

I ett og alt så har vi en skole og en kultur som hemmer livsekspanjonen. Også ved at skolen hemmer selvtiliten og opplevelsen av egenverd, så er skolen livsødende. «Med et vanvittig eksamenspress ... søker man mest mulig å uttrykke all egenverdi og indre valuta for så vidt mulig å etablere «sosial fedrift», hvor alle er like dumme.» Og dermed er vi kommet dithen i vår kultur «... at det store flertall av mennesker lever «et ulevet liv».

Akademikeren tenker analytisk, dvs. livsspaltende. Det som imidlertid trengs i vår tid er en «syntetisk innstilling». Vi mangler ikke analyser, men vi savner å få oppleve den «store livssammenheng». For å oppnå dette er jordarbeid vesentlig: «For å holde oss våkne, og for å bevare oss levende i sjel og sinn er daglig arbeide, især kroppslig arbeide, særlig gavnlige. Især er en direkte omgang med naturen og det organiske liv av uerstattelig verdi. Byfolk aner således ikke hvilken synd de begår mot sine barn derved at disse ikke lærer å omgås planter og dyr.»

Et godt rystet og stoppet mål –

Det nye menneske med den nye mentalitet og i den nye og frie livsform vil oppdage at det overalt på jorden er overflod, og at økonomi i sin dybeste grunn vil si det samme som evnen til å se dette og innrette sin økonomi etter behovet i samspill og harmoni med livets universelle balanselover.

Avklaring av Guds bildet inne i oss

All materie er konstant. Intet går til spille. Intet nytt skapes. Og som det er med stoffet eller materien, således også med energien. Ingen kraft går tapt, og heller ingen kraft skapes av intet. Den universelle økonomi består derfor i en storstilet balanse.

Det nye menneske med dette livssyn og som bygger på skjebnefellesskapet og livslovene, vil føre fram til avblåsing av alles kamp mot alle, og med varetakelse av helhetens interesse nå fram til varetakelse av det enkelte

menneskes interesse. Med åpent øye for realverdiene, vil den gjensidige utbytting opphøre, og lønnsomt samarbeide etableres på virkelighetens grunn, hvilket igjen med kjennskapet og tilliten til oss selv og til hverandre, vil føre fram til automatisk avrustning og mellomfolkelig fred.

I den nye tidsalder – når Guds bildet inne i oss selv er blitt avklart, og blitt det sanne og endelige verdensbilde, så er Kristus kommet igjen inne i oss og vi ser da menneskesønnen i all sin herlighet som Guds sønn som er satt til å eie og beherske «riket» som har ligget og ventet på oss fra tidenes morgen.

Kristusimpulsen er da «fullbrakt» inne i oss selv, og jorden vil fylles med jubel og lovsang til ham som løste vår egen gåte – mysteriet Mennesket, så vi ble oss bevisst HVEM og HVA vi er...

Vondt mot vondt løner seg ikkje!

Birgit Broch-Utne og Gunnar Garbos interessante kronikk: Dagbladet for 21. sept. 01, var verdt til nærmare studium. George W. Bush tar ofte Gud i sin munn når han held politiske taler. Men Jesus rådde så vidt viten aldri folk til å gjengjelde «ondt med ondt», heiter det i overskrifta på kronikken.

Alle som såg hendingane frå USA stupbombedagen då Pentagon og WTC vart omgjort til røyk og oske og samstundes gav ein tanke til alle uskuldige offer, måtte fryse i sitt indre over slikt syn. Det måtte truleg sjølv den mykje omtala «skuldige» bin Laden gjere.

Men kven andre enn menneska

sjølve kan få slutt på slik galskap? Då er det med dette som med alt anna som menneska gir seg i kast med. Ein må følge årsaks- og virkningslova. Det gjeld også mellom verdsdelane, ikkje berre i det små. Å løne vondt med vondt er å bryte denne suverene lova.

Likevel kan det lett vere at folk med andre tenkjemåtar enn som vi har her i vest: Folkeslag som er langt meir bokstavdyrkande ut frå sin Koran enn vi i Vest er det ut frå vår Bibel – at desse folka tolkar liv og død, krig og fred, terror og antiterror annleis enn vi gjer og såleis er uskuldige overfor oss.

Det er noko som heiter utvikling

mellom menneska. Hatet som synleggjer seg i dei nemnde hendingane i USA kan skrive seg frå same bakgrunn som mellom dei som køyrer med fine bilar på vegane, mot dei som nøgde seg med hest og kamelar, eller som han sa kvenen, mellom dei eg var lærar ein gong: «Det er skilnad på dei som har klosetter og njukt dopapir og dei som enno må vere tent med mosedottar.»

No kan det og vere at dei nemnde logande hatet kan skrive seg frå pengeøkonomien som vi praktiserer i Vest og som gjer at gjennom den kan vi utnytte og trakassere dei utviklingsstagnerte. Liv og lære kan likevel ikkje samstava med han som

blir gjort ansvarleg for massedrapet i New York. Han skal visstnok vere mangemillionær i vestleg pengeøkonomi, ein økonomi som er i strid med Koranens rente og profittforbod. Kanskje er han eit reiskap for hemn over vår vestlege kjøp billeg og sel dyrt moral.

Sosialøkonomane reknar med krise i vår vestorienterte økonomiform for kvart 30. år. No er vestverda på nytt langt på veg til nye nedgangstider. Men enno har ikkje dei økonomiske konjunkturane fått noko litande forklaring frå autoritetane. Forklaringa kom frå han som i si tid var rekneskapsfører for Norsk Hydro på Rjukan, Bertram Dybwad

Brochmann. Han påviste alt omkring 1914 at den stødt tilbakevendende krise skriv seg frå verda sin tenkjemåte. Den tekniske og teknologiske utviklinga skaper ein flaum av varer. Ein flaum av varer av nær sagt alle slag skulle tilseie fallande prisar! Men på kunstig vis får vi prisstigning saman med vareflaumen. Dette kolliderer med kvarandre og skaper krakk. M.a.o. vi praktiserer dagleg ei økonomiform som bryt årsaks og virkningslova. Vareflaumen skulle frigjere menneska, ikkje øydelegge dei. Desse spørsmåla løyest ikkje ved krig!

a.r.

Jordskokk – og mye mer

Av Sigrid Nordskog og Ivar B. Løne

Vi har fått brev fra Sigrid Nordskog, mangeårig bidragsyter til Listéra. Hun har mye interessant å si om planter og livet i gamle dager, og nå hører vi også fra en som deler hennes interesser og som aktivt setter sine idéer ut i livet. Red.

Eg har ein sambuar som er veldig oppteken av at vi skal bruke egne produkter, slike ting som vi kan dyrka sjølve i vårt eige land. Slik som jordskokk og kvann. Du veit, kvann var ei norsk plante som etter kvart blei eksportert til heile Europa. Skal du skaffe deg litt kvann og spør på apoteket, får du ein pose innført frå Tyskland. Sprøtt eller?

Ivar B. Løne (80 år), som sambuaren min heiter, lagar surkål (sauerkraut) med ein god del jordskokk, kvann og gjerne det som er tilgjengeleg for årstida, og flatbraud som han sjølv steikjer på den gamle vedkomfyren til mor mi. Han har faktisk faste avtakarar, både til surkål og braud! (Ivar skriver: Beste leveransen av surkål går til Finnskogtoppen Helse-senter. Dei finn ikkje andre som produserer vara).

Jordskokken er forresten ei fantastisk plante, med høge stenglar og gull-gule blomar, som av form minner mest om ein prestekrage, men kan bli store som tallerkar, verkeleg ei vakker prydpilante. Og knollane, som har dei mest umoglege utvekster, smakar godt både rå og kokte. Dei har ein litt søtleg mandel-smak (personleg vurdering).

Men jordskokken er litt sær med det at han likar ikkje så godt å koma inn i hus, han har lett for å turke inn. Ein rå og kald kjellar er det beste dersom han må i hus. Derimot kan han greie seg ute lenge, gjerne heile vinteren, for han toler ein del kuldegrader.

Det hev i år vore eit fyllår. Ingen av oss trudde at det skulle bli noko å hauste. Ivar fortel likevel at vi har fått mellom 40 og 50 kg av ei halv

bytte sådd jordskokk. Dei er svært små, og det er lite gagn i å skrelle dei. Men dei smakar omtrent likt frå ytterst til innerst. Vaskast og skrubbast dei godt, då er jordskokken nydeleg som salat, gjerne saman med andre grønnsaker.

Så skriv Ivar:

For meg vert det næraste å få tilbake verdifullt frå gamle tider, så då pensjonsalderen kom, henta eg fram far sitt siste verk og gåve til familien: ei bakstefjøl. Råstoffet: fyrst mest grovt mjøl av bygg og kveite, gjerne litt rug og poteter til. Men kva meir kunne brukast? Kva brukte helseheimar? – Lett spira korn, brennesle og anna nyspirt. Turka og knust vart dette tilsett deigen, og eg fekk mange heidersprisar. Siste utvikling i dette kjem frå Finnskogen: finnskog-rugen – nyspirt gras som vaks fram etter såing midtsommars.

For ca 20 år sidan fekk eg ved eit tilfeldig møte 24 jordskokkar. Vi har no mykje meir enn vi sjølve kan bruka. Siste no er å få den inn i surkål og flautbraudbaking med bygg, urter og grønt. Eg har fenge bekrefra at klorefyll frå grønt går vidare i næringsopptaket vårt.

Han sender med eit utklipp frå Vest-Telemark Blad:

Jordskokken kom til landet alt i 1639, men vart raskt utkonkurrert av poteten, som var lettare å hauste og enklare å skrelle. Knollane er saftige og sprø, og passar svært godt til råkost og snacks. Dei kan kokast heile og brukast som potet, eller som ein viktig ingrediens i puréer, supper og steikte rettar. I bakverk kan jordskokk erstatte 20 – 50 prosent av kveitemjølet. Det kan også utviklast mjøl av jordskokk for bruk i produksjon av pasta og bakverk. Søtsmaken på inulinet gjer at jordskokk passar godt som søtning i fleire typar bakverk.

Sax 1-2, 2004:

Det kunnskapsløse samfunn?

Av Christian W. Beck

Utdanningskvalitetsprisen 2004 for beste utdanningsmiljø på universiteter og høyskoler er nettopp tildelt Juridisk institutt ved Universitetet i Bergen. Juryen legger i sin begrunnelse spesielt vekt på studentaktive undervisningsformer, nye og varierte evalueringsformer og mindre bruk av store eksamener. Vinneren er den finkeste eleven i klassen til å gjennomføre den nye kvalitetsreformen for høyere utdanning.

Målet er å få flest mulig studenter ved universiteter og høyskoler. Da skårer Norge høyt på statistikker over kunnskapsnivået for de ulike OECD land. Høyere utdanning er i ferd med å bli masseutdanning. En prøver å lage en pedagogikk som får alle med seg. Også høyere utdanning er blitt individuelt tilpasset. Den enkelte blir tett fulgt opp med veiledning. Kontrollen har også økt, men den er blitt mykere. En skriver logger og hjemmeoppgaver, som legges i mapper, og det er mindre tradisjonelle eksamener.

Elementer i denne nye pedagogikken som f.eks. hjemmeoppgavene med muligheter til fordypning er noen ganger å foretrekke. Men samlet sett ser man at den pedagogiske kvalitetsreformen for universiteter og høyskoler følger et bestemt mønster for hvordan man skal øke kvaliteten i utdanningen:

1. Man gir undervisning med større vekt på sosiale prosesser, deltakelse og veiledning, og mindre vekt på objektiv fagkunnskap.

2. Vektlegging på prosesser gir argumenter for å endre resultatkravene. Kravene til objektiv fagkunnskap senkes. En hovedoppgave skal nå gjøres på et halvt år. Før brukte man et år til dette.

På denne måten vil et kvalitetsreformert institutt kunne oppnå bedre eller dårligere karakterer enn før, alt etter hva som er utdanningspolitisk korrekt i tiden. Byråkrater og politikere blir alle mer fornøyde. Problemet er at kunnskapsnivået synker.

På folkemunne ved universitetene hevder mange at matematisk institutt ved universitetet i Oslo er det beste fagmiljøet i landet. De har

kjempet for å kunne opprettholde sitt gode fagmiljø. For en tid siden ble de straffet for ikke å sende sine lærere på universitetspedagogiske kurs. De ble trukket med kr 50.000 i året i driftsmidler for hver lærer som ikke møtte på kurset.

Masterstudentene og stipendiatene ved universitetene og høyskolene er mindre dristige enn før. De tenker på karrieren. De frie fugler som skriver mer originale, selvstendige og kritiske oppgaver, oppfyller ikke kompetansekravene i arbeidslivet. De får ikke jobb.

På sitt beste er akademisk fagkunnskap en merverdi, en opplysningshorisont i tillegg til og som hevende i forhold til effektiv arbeidsutførelse. Lektoren og byråkraten har på sitt beste med sin karakter og med sine kunnskaper vært i stand til å se litt stort på sakene. De tilførte også samfunnet verdifull folkeopplysning både i og utenfor den rene skoleundervisning.

For 50 år siden var enhetsskolen mangfoldig, fordi den lokale rektor kunne balansere mellom myndighet, fagkunnskap og folkelig krav når han drev den lokale skolen. Han hadde både rundskrivene fra departementet og bygda i fingerspissene.

Hvis studenter, lærere, politikere og arbeidsliv alle er fornøyde med de nye reformene, er det da egentlig noe å bråke med?

På 1970-tallet kom det en marxistisk analyse av kunnskapskravene i næringslivet. Utviklingen av ny teknologi tømte arbeidslivet for innhold for flertallet av arbeidere. Den tidligere håndverkskunnskap og erfaring ble nå bygd inn i maskinene. De fleste trengte bare enkel betjeningskunnskap for å gjøre jobben. Gode arbeidere måtte mest av alt lære disiplin. De måtte holde ut ensformigheten og tempoet i det moderne arbeidet. En mindre del av arbeiderne var høyt utdannet med kunnskap for å utvikle og styre teknologien.

Utviklingen har gått videre. IT-teknologien er relativt enkel i bruk og den brukes av de fleste. Når IT-kompetanse gjøres til en basisferdighet i skolen er det fordi alle bør beherske dette på et minimumsnivå. Tilegnelsen av slik kunnskap er fort gjort. Når IT-kompetanse og sosiale

ferdigheter fortrenger fagkunnskap som matematikk og historie, gir dette kunnskapssenkning i skolen.

Når hele utdanningssystemet fra grunnskolen opp til universitetet legger vekt på kunnskap om sosiale relasjoner, grupper og mapper, er det mer trening i lydighet og tilpasning til dagens og morgendagens arbeidsliv enn det er snakk om ny kunnskap. Makten vil forme vår væremåte. Dette skjer mer enn før i utdanningsinstitusjonene. De menneskelige ressurser skal utnyttes optimalt. Dette godtaes av befolkningen, fordi mer utdanning gir håp om en bedre tilværelse.

Ethvert samfunn trenger en høykompetent elite. Både når det gjelder utdanning og ellers sørger eliten for seg selv. En slik elite vil alltid være tvetydige i forhold til makten. Noen er frie, samvittighetsfulle og skarpsindige nok til å gjennomskue den nye maktens myke og inkluderende karakter. De fleste forblir lojale.

Historisk sett er det to måter å knytte makt og kunnskap sammen på. Filosofen Francis Bacon mente kunnskap var makt. Dette var opplysningstidens og det moderne samfunns tenkemåte. Med fagkunnskap og viten skulle landet bygges og visdom finnes. Karl Marx snudde om på det hele og sa at makt styrte kunnskap. Bare den kunnskap som tjente makthaverne telte. I dag er det Marx som ruler! Når den nye kompetansen fortrenger akademisk fagkunnskap, praktisk arbeidskunnskap og folkelig erfaring, er dette ønsket fra makthaverne av flere grunner. For det første gir dette etterspurte ferdigheter på arbeidsmarkedet. For det andre blir det enklere å gjennomføre høyere utdanning til stadig flere. Dessuten sysselsetter utdanningssystemet store deler av befolkningen og folk i utdanningsinstitusjoner lar seg lettere kontrollere.

Hvor lenge skal folk være lojale mot den rådende utdanningsideologi? Er det nye alternative miljø, som må levere den kunnskap fremtiden krever?

Mot-globalisering og antipedagogikk?

Av Christian W. Beck

Stadig flere får høyere utdanning. Den tredje verden kommer etter. Alt peker i samme retning. Resepten er mer og mer skole. En skole som er lik i alle land. Parallelt ser vi over hele verden nye skoleproblemer, f. eks. vold og mobbing.

Pisa-undersøkelsene (OECD, 2002) viser at kvaliteten i den moderne skole er svekket. *Det oppstår en ny skoleideologi med vekt på det målbarhet av det sosiale og det subjektive, for å øke kvaliteten. I en slik skoleideologi vokser det fram blinde flekker i vurdering av hva som gir god utdanning.*

Midt oppe i alt dette bryter noen ut av utdanningspyramidens nederste og mest etablerte trinn, grunnskolen og gir sine barn hjemmeundervisning. Det skjer det samme i alle land. Sterkest står hjemmeundervisningen i de mest moderne land som USA og England. Hva er det egentlig som skjer? Er hjemmeundervisningen en katastrofe eller en lykke for framtidens utdanning og skolesystemer? Gir hjemmeundervisningen en ny pedagogikk? Uansett svar på slike spørsmål er det nødvendig å diskutere hjemmeundervisningens sammenheng med tidens globalisering.

Globalisering og skole

Internasjonal kapitalisme, nasjonalstater og nye elektroniske media har lagt grunnlaget for det som blir kalt globaliseringsprosesser og globalisme. Urban Beck ser på globaliseringsprosessene som irreversible. Han mener kjennetegnene ved slike prosesser er:

- Utvikling av et verdensomspennende finansmarked og økende makt til mellom-statlige organisasjoner.
- Den pågående revolusjon i informasjons- og kommunikasjonsteknologi.
- Et universelt krav om menneskerettigheter.
- En strøm av bilder fra global kulturindustri.
- Framtredelsen av en postnasjonal polisentrisk verdenspolitikk.
- Spørsmålet om verdens fattigdom.
- Mellomkulturelle konflikter samlet på et sted.

(U. Beck, 2001, s. 11)

Dette er substansen i en utvikling mot en mer enhetlig verden han mener ikke kan snus. Ideologien som følger av slike prosesser, kalles globalisme. Internasjonal kapitalisme opererer på verdensomspennende markeder på en slik måte at materielle verdier og penger blir unndratt politisk kontroll. Transnasjonale organisasjoner som EU, FN, Verdensbanken osv. får en dobbelt rolle. De skal både administrere globaliseringsprosessene, og de skal prøve å motvirke dem eller balansere dem. Hvis disse organisasjonene sammen med nasjonalstatene ikke greier det siste, vil det føre til et kapitalistisk verdensherredømme med en gjennomført økonomisk rasjonalitet, hvor nasjonalstaten, velferdsstaten, sosial likhet og sosial rettferdighet går i oppløsning og hvor individualismen vil dominere. Dette blir kalt globalisering.

Opp mot dette setter Beck globalitet, hvor globaliseringsprosessene loses inn i en annen retning, hvor menneskerettigheter, kulturelle forskjeller, sosiale fellesskap og lokal egenart blir respektert og opprettholdt. Han snakker da om velferdssamfunnet som en multiplisitet uten enhet (U. Beck, 2001).

Hjemmeundervisningen er midt i kjernen av globaliseringsprosessene. Hjemmeundervisning gjør det samme alle steder i verden, de tar selv ansvaret for sine barns undervisning istedenfor å sende dem til skolen. Mange hjemmeundervisere benytter i høy grad PC-er, Internett og e-mail. Det er omfattende kontakt og nettverk både elektronisk og mer direkte mellom hjemmeundervisere, over landegrensene. Det er mulig for hjemmeundervisere over hele verden å knytte seg til elektroniske «skoler» eller undervisningssentra hvor de kan få tilgang til undervisningsopplegg/materiale, noe gratis og noe mot betaling (f.eks. Clonlara).

I 2000 var en svensk hjemmeundervisningsfamilie i konflikt med skolemyndighetene i Sverige. Gjennom internett ba de hjemmeundervisere over hele verden om støtte. Dagen etter ble e-postkassen til undervisningsministeren i Sverige sprengt av støtteerklæringer fra hjemmeundervisere verden over (Sax, 2000).

I en artikkel i denne boken framsetter Michael W. Apple fra USA en ny og mer politisk begrunnet kritikk av hjemmeundervisning (Apple, 2000). Han mener hjemmeundervisere i USA er i ferd med å bli en sterk bevegelse med neokonservative og kristenfundamentalistiske trekk. Hjemmeundervisning gir mer individualisme i samfunnet, og det styrker det ideologiske grunnlaget for global kapitalisme. Han påpeker også at når mange nok foreldre tar sine barn ut i hjemmeundervisning, vil det true den offentlige skole. Hjemmeundervisere vil isolere seg i sine egne rene og homogene fellesskap. Hjemmeundervi-

serne vil da true mangfoldet og det alminnelige fellesskapet i samfunnet, sier han.

En kan se dette på en annen måte. Hjemmeundervisere er individualister i den forstand at de på individuelt grunnlag tar avgjørelsen om ikke å sende barna på skolen og selv gjennomfører undervisningen individuelt hjemme i familien.

På den annen side er familien i sterk grad deres grunnleggende sosiale primærfellesskap, som styrkes ved å drive hjemmeundervisning. Dessuten utvikler hjemmeundervisere omfattende sosiale nettverk og har sosial kontakt, med rekkevidde langt ut over selve hjemmeundervisningen. Hjemmeundervisningen kan representere en revitalisering av moderne småskalfellesskap, som familie og lokalsamfunn.

Hjemmeundervisere kan være eksempler på det sosiologen Z. Bauman kaller tidens savnede fellesskap – kollektivitet og fellesskap i en individenes verden. Det savnede fellesskapet er de fellesskap som er nødvendig for å håndtere de oppgaver som ikke kan løses individuelt, der omtanke og ansvar for alles jevnbyrdige rett til å være menneske og retten til å handle fra denne rett, blir ivaretatt (Bauman, 2001).

Når hjemmeundervisere blir så mange at de truer den offentlige skole, kan dette være fordi en skoleevolusjon er på gang. Utdanningen fornyes. Mange hjemmeundervisere ønsker noe skole og noe hjemmeundervisning. De ønsker en ny skole og et nytt utdanningskonsept med bedre balanse mellom skole og hjem, mer i favør av hjemmet.

A. Giddens mener globaliseringsprosessene og globaliseringen må møtes av en tredje veis politikk, som er kjennetegnet ved blant annet offentlige reformer. Staten skal ikke dominere, men regulere slik at både markedet og det sivile samfunnet består innenfor klare rammer. En kapitalistisk økonomi som også innebærer full sysselsetting. Reformen i velferdsstaten, med vekt på å få folk i arbeid istedenfor på trygd. Vekt på sosial likhet, og en kobling av sosialpolitikk og økonomisk politikk. Konstruksjon av en sosial kontrakt hvor rettigheter og plikter for borgerne blir linket sammen (Giddens, 2001).

Globaliseringsprosessen bygger på utvikling av en kunnskapsøkonomi. Det bringer utdanning og skole inn i kjernen av slike prosesser. En skal da utdanne både for å kvalifisere til det globaliserte arbeidsmarked, og for å motvirke og balansere globalisert kapitalisme. En må da vektlegge både individualisme og sosialt fellesskap. Kravene til den globaliserte skole blir enorme.

Den nye verden vil være et kunnskapssamfunn, med vekt på ikke bare fleksibilitet og livslang læring, man må også utvikle sosiale kompetanse og evne til å arbeide i grupper, til å løse konflikter, evne til å forstå andre kulturer, evne til å mestre usikkerhet og paradoksene i den universelle andre modernitet (U. Beck, 2001). Dette innebærer det Giddens kaller en identitetspolitikk (Giddens, 1992).

Globalisering har gjort verden mer enhetlig. (Man U., Coca Cola, Internett og børsindeksen Nasdaq er overalt. Noen ser dette som et gode og mener skolen må kvalifisere menneskene til best mulig å bli deltakere i den globaliserte verden. Dette er den globale utdanningspolitiske høyreside. Venstre-siden er kritisk til dette og vil ha skolen som en motvekt til global kapitalisme. De vil ha en sterk nasjonal skole som inkluderer alle og legger vekt på sosial ivaretagelse.

Det er påfallende hvordan en i alle land får mer eller mindre den samme oppfatning av skole. Dette er også en del av globaliseringen. Den globale utdanningspolitiske høyre- og venstreside finnes i alle land, og de ser begge udiskutabelt skolen som et gode. Man er uenige om skolens innhold, men alle vil ha mer utdanning og mer utdanning betyr for disse mer skole.

Mer skole betyr at mer sosialt og kulturelt liv blir et skoleanliggende og gis en undervisning koblet til et pedagogisk program. Undervisningsprosesser, kommunikasjon og eksamenskrav blir da lett vevd sammen. Det er dette Basil Bernstein kaller en usynlig pedagogikk (Bernstein, 1977). I en slik skole regjerer den nye middelklassen.

Undersøkelser viser at barn og ungdom fra arbeiderklassen greier seg bedre i en skole med en synlig pedagogikk, hvor kunnskapskravene er klarere og mindre kulturavhengige (OECD, 2002). Den globaliserte skole kan bli et maktgrunnlag for en internasjonal middelklasse.

Globalisering svekker nasjonalstaten. Samtidig utvikles det som U. Beck kaller transnasjonale stater. Nasjonalstaten må operere som aktør i det nyskapede globaliserte rom. (Beck, 2001). Dette er den fornyede stat, som vil være en sterk aktør i den globale verden.

Den transnasjonale stat vil ha som en viktig oppgave å utdanne kompetente og lojale borgere i det globaliserte verdenssamfunn. Globaliseringsprosessene ser ut til å presse fram en motsetning mellom på den ene side enhets og likhetsbestrebelsel og på den annen side forskjeller og frihet.

Den globaliserte utdanning innebærer en storskalautdanning verden aldri har sett maken til. Standardisering og byråkratisering blir da helt nødvendig for å kunne gjennomføre en slik ut-

Christian Beck t.v. og Elin Hjørnevik i friminuttet under hjemmeundervisning i Utvik. Beck har også skrevet flere bøker om skolesystemet.

danning for alle. Utdanningsmanagement i verdenssamfunnet er allerede en drivkraft i høyere utdanning. Også primær- og sekundærutdanningen vil gjennomgå tilsvarende utvikling.

Skolene i verdenssamfunnet skal legge vekt på menneskerettigheter, sosial rettferdighet, og kulturell forståelse, identitetsforming, og de skal være inkluderende. Samtidig skal de kvalifisere for det globaliserte verdensomspennende arbeidsmarked, hvor sosiale ferdigheter, fellesskapsorientering og kommunikasjon er viktig. Dette skal skje i en skole hvor management, metoder, programmer og evaluering gir de overordnede og førende rammene.

Begrepet sosial kapital får her en fornyet betydning (Luzòn, 2002). Sosial kapital i denne sammenheng inkluderer både utdannings-økonomiens begrep om «human capital» (Schultze, 1961), og velferdsstatens kultur- og sosial politikk. P. Bourdieus begrep om kulturell kapital er her viktig (Bourdieu, 1986). Sosial- og kulturell kapital blir et ideologisk bindeledd mellom den utdanningspolitiske høyre- og venstreside. Kunnskapen blir transformert mellom sosiale, økonomisk og kulturelle sfærer for at aktørene skal oppnå en flertydig merverdi. Både likhet, fagkunnskap og kommunikasjonsevne i utvikling, overføring og bruk av kunnskap skal være kapital. Utdanning blir den nye flertydige kapitalens viktige sammenbindende felt.

Ser vi konturene av et sentralisert utdanningssystem med vekt på likhet og inkludering, men med mindre vekt på frihet? Hvis det er tilfelle, blir det lite igjen av Urban Becks visjon om global multiplisitet. Det hele kan minne mer om Orwells «Brave new World».

Kanskje blir hjemmeundervisningen den eneste frie opposisjon og motpol til den nye globaliserte skole? Hjemmeundervisningen vil således følge opp en antikapitalistisk skolekritikk og anti-skole kritikk fra 1960- og 1970-årene. Slike bevegelser hadde en venstre side i nymarxister som Paulo Friere og andre (Freire, 1968), et sentrumsalternativ i institusjonsnedbyggere som Ivan Illich (Illich, 1972) og Nils Christie her i Norge (Christie, 1971) og en mer konservativ høyreside representert ved f.eks. John Holt (Holt, 1968).

Ny pedagogisk dualisme?

Vi ser framveksten av en ny pedagogisk dualisme: For det første har vi en pedagogisk objektivisme. Med økt internasjonal mobilitet må skoler og pedagogiske strategier over hele verden være sammenkoblede og mest mulig like og styrbare. Dette presser den globale utdanning henimot uniformitet, byråkrati og teknokrati. Tester, metoder, evaluering og dokumentasjon med bruk av avansert datateknologi blir nødvendig for verdensomfattende administrasjon og kontroll med skoler.

Likhetsbestrebelsel og kompetansekrav vil direkte, men også indirekte gjennom en verdensomfattende kompensatorisk pedagogikk og spesialundervisning, presse fram standardisering og internasjonalisering av diagnoser, saksbehandling, planer, programmer og vitnemål.

En trenger da til det ytterste objektive fakta og målbarhet. De styrer pedagogiske prosesser i retning av objektivisering. En voksende internasjonal pedagogisk ekspertise vil forsterke en slik utvikling. Den pedagogiske objektivisme vil gi rammene, strukturen, data-, informasjons- og organisasjonsgrunnlaget for den globaliserte skole.

Innhold og prosesser i en slik skole vil i sterkere grad dreie seg om sosial kompetanse, kommunikative ferdigheter og identitetsforming. Dette kan formuleres som en pedagogisk subjektivisme med vekt på:

- Sosiale forhold, kommunikasjon og grupper.
- Et relativt kunnskapsbegrep med vekt på subjektiv øyeblikksopplevelse av helhet.
- Framheving av undervisningens forutsetninger og prosesser framfor objektiv fagkunnskap.

Den pedagogiske subjektivisme er begrunnet i

■ forts. neste side

samfunnskompetanse, og ligger tett opp til begrepet situert læring (Lave og Wenger, 1999). Pedagogisk subjektivisme skal kompensere for forvitrede kjernefamilier og oppløste lokalsamfunn og gi tilpasning til en ny global tilværelse.

Pedagogisk objektivisme og pedagogisk subjektivisme tvinnes sammen til et nytt helhetlig pedagogisk idégrunnlag for skolen. Dette kan ende opp med et forvandet forhold mellom pedagogikkens objektive og subjektive faktorer. Objektiv fagkunnskap må vike plass for de subjektive og sosiale formingsprosesser. Samtidig blir subjektivitet og sosiale prosesser objektivert til data i managementssystemer. Tingliggjøring av subjektet, ignorering av subjektets personlige frihet og en mulig pedagogisk fremmedgjøring, kan til tross for intensjoner om det motsatte, bli resultatet.

Dette finner vi allerede mer eller mindre, som gjeldende pedagogikk i mange land, i de skandinaviske landene, men også i ledende globaliseringsland som USA og Tyskland.

Hjemmeundervisningen bryter ut av skoleinstitusjonen. Hjemmeundervisningen skjer midt oppi det virkelige livet, utenfor skolen, i familien og i samfunnet. Hjemmeundervisningen forsterker viktige sosiale prosesser som en primærerfaring. Dette prøver skolen å gjenskape pedagogisk, som en sekundærerfaring.

Hjemmeunderviserne konsentrerer seg mer om læring av fagkunnskap. Sosialisering kommer her mer naturlig, ut i fra hjemmeundervisningens integrering i og åpenhet mot faktisk sosialt liv, utenfor skolen. Hjemmeundervisningen kan gi utdanningen i en global verden ny retning og nye impulser.

Tabell 1 Sammenligning mellom utvalget og den norske befolkning *

Forhold	Utvalget	Befolkningen
Husholdets inntekt	271 250	517 800
Andel bosatt i byer eller tettsteder (%)	25,2	77,3
Bor samme med både mor og far (%)	88	77
Antall søsken	3,6	1,7
Mors utdanning (1) - noe eller fullført videregående opplæring (%)	49,6	55,2
Mors utdanning (2) - bare grunnskole (%)	17,1	8,0
Fars utdanning (1) - noe eller fullført videregående opplæring (%)	53,6	55,8
Fars utdanning (2) - bare grunnskole (%)	12,7	8,8

Hva vet man i dag om hjemmeundervisningen som drives rundt om i hele verden? Hvem driver med hjemmeundervisning, hvorfor gjør de dette, hva er det egentlig de gjør, og hvilke resultater oppnår de?

Fakta om hjemmeundervisning

I 2002 ble det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse om hjemmeunderviste elever i Norge. Spørreskjemaet ble gitt til hjemmeundervisningsforeldrene. De svarte på spørsmål angående deres hjemmeundervisningsbarn. 128 besvarte spørreskjemaer er analysert.

Hjemmeundervisningspopulasjonen i Norge blir estimert til ca 400. Undersøkelsen omfatter da ca 30% av populasjonen og må regnes som representativ (Beck, 2003).

For å gi et første svar på hvem hjemmeunderviserne er, har en sammenlignet bakgrunnsforhold for utvalget i undersøkelsen med tilsvarende opplysninger for den norske befolkning. En slik sammenligning er å finne i tabell 1:

Befolkningstallene er hentet fra Statistisk Sentralbyrå. Inntekt er i befolkningen nettoinntekt for hushold med barn 9 – 16 år i 2000. Utvalgets inntekt er også nettoinntekt. Utdanningstallene for befolkningen gjelder aldersgruppen 30 – 39 år i 2000.

Hjemmeundervisningstallene er hentet fra en spørreskjemaundersøkelsen til norske hjemmeunderviserne (Beck, 2003).

Vi ser av tabell 1 at hjemmeundervisningsfamiliene i denne undersøkelsen har litt lavere utdanning enn tilsvarende gruppe i befolkningen. Spesielt er å legge merke til at det er en relativt større gruppe enn i befolkningen hjemmeundervisningsmødre med bare grunnskoleutdanning.

Hjemmeunderviserens inntekt ligger i et lavere midtsjikt. Ca 60% av hjemmeundervisningshusholdene jener kr 175.000 – 350.000. De tjener i gjennomsnitt under halvparten av hva tilsvarende undergrupper i befolkningen gjør.

Et kraftig kjennetegn ved norske hjemmeunderviserne er at de holder til ute i distriktene. Hjemmeundervisningsfamiliene er ofte barerike. Hjemmeunderviste elever har i gjennomsnitt 3,6 søsken. Imidlertid er det her stor spredning. 40% av de hjemmeunderviste elevene har to søsken eller mindre. Hjemmeunderviste elever lever noe oftere sammen med begge foreldrene, enn i befolkningen samlet sett (Beck, 2003).

Det er laget en oversikt på grunnlag av tre store undersøkelser om hjemmeundervisningsfamilier i USA. En har så sammenlignet hjemmeundervisningsfamiliene i disse undersøkelsene med befolkningsdata i USA (Bauman, 2002). Den største forskjellen mellom norske og amerikanske hjemmeunderviserne er at amerikanske hjemmeundervisningsfamilier tjener noe over middels i den amerikanske befolkningen og at de også ligger noe høyere enn middels når det gjelder utdanning. Ande-

len enslige mødre er den samme som blant norske hjemmeunderviserne, men de amerikanske avviker sterkere enn de norske fra det nasjonale gjennomsnitt. Det er i USA flest hjemmeunderviserne utenfor storbyene og i forsteder dominert av en hvit befolkning. Og færrest i sentrale strøk i storbyer (Bauman, 2002).

En analyse av gjennomsnittsverdier på variabler i denne undersøkelsen gir følgende bilde av den vanlige norske hjemmeunderviste elev:

Dette er en elev som lever i en familie sammen med både mor og far, et sted i Bygde-Norge. Husholdet har noe under middels inntekt og utdanning og foreldrene har sjeldnere enn andre akademisk middelklassearbeid. En hjemmeunderviste elev har som regel mange søsken og har holdt på med hjemmeundervisning en stund. Gjennomsnittlig har elevene i undersøkelsen hatt hjemmeundervisning i 2,4 år.

De fleste, men langt fra alle hjemmeundervisningsfamiliene har fått en avtale med kommunen om tilsyn med hjemmeundervisningen. For de fleste er all undervisningen hjemmeundervisning. Det er likevel et betydelig antall som har en eller annen form for delt løsning, hvor man er noe på skolen, har noe hjemmeundervisning og er noe i arbeid. Det siste gjelder mest ungdomsskoleelever. Ca 65% er godt fornøyd med tilsynet. Bare ca halvparten (47%) er godt fornøyd med forholdet til kommunen, generelt.

Motivene for å drive med hjemmeundervisning er mange. De mest vanlige motivene er etter antall ganger nevnt: Pedagogisk oppfatning, religion og livssyn, motstand av skolestart for 6-åringer, ideologisk eller filosofisk oppfatning, nedleggelse av privatskole eller problemer med igangsettelse av privatskole og konflikter med skolen. Over halvparten av hjemmeunderviserne i undersøkelsen oppgir minst to motiver. Under 30% oppgir religiøse motiver for å drive med hjemmeundervisning.

Tendensen er at hjemmeunderviserne som startet hjemmeundervisning på et mer situasjonsbestemt grunnlag, etter hvert hvis de fortsetter med hjemmeundervisningen over lengre tid, får et mer prinsipielt syn på sin egen hjemmeundervisning.

«Hjemmeundervisningslæreren» er mor. Noen ganger er far med i undervisningen, da mest i matematikk og praktiske fag. Mange hjemmeundervisningsforeldre gir barna sine praktiske arbeidsoppgaver og praktisk prosjektarbeid ved siden av undervisning i kjernefag. Den vanlige undervisningsformen er effektiv teoriundervisning fra foreldrene, kombinert med at elevene i varierende grad jobber med lærestoffet selv, løser oppgaver og samarbeider med søsken eller noen ganger også med andre hjemmeunderviste elever.

I gjennomsnitt driver en 3,2 timer hjemmeundervisning pr dag. Men det er i resultatene fra undersøkelsen noe uklart hva som er inkludert i denne tiden. For de fleste er nok dette tiden de oppgir på hjemmeundervisning unntatt den mer praktisk orienterte delen. De fleste hjemmeunderviste elevene benytter PC og internett, uten at de kan sies å være storforbrukere av denne nye teknologien.

Majoriteten av hjemmeunderviserne er generelt fornøyd med sin hjemmeundervisning. Foreldrene er i rimeleg grad fornøyd med framgangen elevene deres har i kjernefagene matematikk, engelsk og norsk. I den grad noen strever med undervisningen er det i første rekke med engelskundervisningen.

Svarene viser også klart at mange drive hjemmeundervisning på et bredere verdigrunnlag enn det rent pedagogiske.

Flere undersøkelser fra USA over flere år viser at hjemmeunderviste elever på tilsvarende grunnskolenivå i Norge, skårer veldig bra på avgangsprøver (Ray, 1997; Rudner, 1999 og Bauman, 2002). Den gjennomsnittlige hjemmeunderviste elev skårer langt over den gjennomsnittlige skoleelev.

Disse resultatene må korrigeres noe pga de nevnte bakgrunnsforskjellene mellom hjemmeundervisningspopulasjonen og den nasjonale skolepopulasjon. Selv med slike korrekasjoner opprettholdes konklusjonen om at hjemmeunderviste elever gjør det meget godt på avgangsprøver.

Det er vanskelig å få et objektivt forsvarlig svar på hvor godt norske hjemmeunderviserne gjør det på avgangsprøver. Det er få norske hjemmeunderviste elever som har vitnemål fra tiende klasse. Hjemmeunderviste elever har derfor ingen soleklare lov-hjemlet rett til avgangsvitnemål med karakterer når de avslutter grunnskoleopplæringen som hjemmeundervisning. En slik rett er et stridsspørsmål i norsk hjemmeundervisning. Flere hjemmeunderviserne ønsker ikke karakterer på vitnemålet. Retten til å komme inn på den videregående skole er ikke betinget av at vitnemålet fra grunnskoleopplæringen har karakterer.

Erfaringen med flere enkelttilfeller over flere år gir likevel inntrykk av at vi har den samme situasjonen som i USA. Hjemmeunderviste elever får ofte gode karakterer på prøver og til eksamen.

Finnes det en hjemmeundervisningspedagogikk?

Det er mye som er felles i praktisert hjemmeundervisning, i den forstand at det er likt for dem som driver med hjemmeundervisning. Frihet og selvstendighet, men også ensomhet og konflikter med myndighetene. De driver alle hjemmeundervisning mer eller mindre tett opp til et praktisert familieliv og praktisk arbeid. De underviser på flere måter og de benytter PC og inter-

nett. Den ideologiske kjernetroppen har også et reflektert forhold til det de holder på med, og til hvorfor de hjemmeunderviser.

Det har etter hvert blitt utviklet en del eget pedagogisk materiale for hjemmeundervisning. Det finnes internettopplegg og «internettskoler» for hjemmeunderviserne. Det er utgitt flere bøker om hvordan man hjemmeunderviser og lignende.

Hjemmeunderviserne greier å kombinere effektiv undervisning med praktiske prosjekter. Dette greier de bedre enn de fleste skoler. Hjemmeundervisningen er integrert i familiens liv forøvrig. Hjemmeundervisningen har en nær tilknytning til det virkelige liv og har ofte en sterk verdiforankring.

Likevel er det fra beretninger og undersøkelser vanskelig å finne noen spesifikk pedagogisk hjemmeundervisningsteori eller metode. Hjemmeunderviserne virker stort sett lite opptatt av pedagogiske teorier og metoder. Selv om hjemmeundervisningen for mange er blitt deres store livsanliggende.

Noen pedagoger kan bli kalt hjemmeundervisningspedagoger. Klassikerne fra 1960-tallet er John Holt (Holt, 1968) og det kristne ekteparet Thodor og Dorothy Moore (Moore, 1994, en nyere bok). I dag står vel amerikaneren John Taylor Gatto fram som den store hjemmeundervisningsideologen (Gatto, 1992). Han ble i 1991 kåret til årets lærer i New York. Rett etter sa han opp lærerjobben og skrev det nå berømte avisinnlegget: I quit, I think (Jeg tror jeg slutter).

To begreper som brukes av mange i forbindelse med pedagogisk ideologi for hjemmeundervisning er unchooling (avskoling) og natural learning (naturlig læring). De to begrepene dekker til sammen en helhet av pedagogisk forståelse som legger vekt på følgende:

- a) Større vekt på læring enn på undervisning. Barnet ligger med sin livsmestring i forkant. Lærerne (foreldrene) veileder og viser vei i forhold til barnets behov og interesser.
- b) Læringen er avinstitusjonalisert. Den skjer ikke på skolen. Fravær av pensum, lærebøker, spesielle metoder og andre formelle systemer i læringen.
- c) Læringen er en del av det virkelige liv, knyttet til praktiske livsoppgaver
- d) Læringen er forskjellig for alle. Knyttet til det enkelte barn og den enkelte familie
- e) Oppbygging av tillit til barnets og foreldrenes ressurser og frihet.

(Fredriksen, 2001). (Det er mange artikler om unchooling og natural learning på internett).

Unchooling og natural learning understreker læringens enkle karakter. Læringen skjer best med livet som læremester, med lite pedagogiske planer, metoder og vurderinger.

Natural learning forstås av enkelte hjemmeunderviserne som en læring med minimal planlegging, styring og direkte undervisning, slik en kan finne det f.eks. hos filosofen Rousseau (Rousseau, 1961). Andre, særlig hjemmeunderviserne som har holdt på en stund, forstår det naturlige i hjemmeundervisningen som den nære forbindelse til familie-, hjemme- og arbeidslivshusholdet er engasjet i. Innen en slik ramme kan da hjemmeunderviserne legge opp stramme og effektive undervisningsopplegg i f.eks. kjernefag. De finner slik undervisning mest fornøytig og naturlig.

Hjemmeundervisningens praksis, idégrunnlag og gjennomtenkning ligger nært opp til en mer generell antipadagogisk oppfatning av pedagogikk, kjennetegnet ved at læring er noe langt mer enn det som gis av undervisning, og ved at god undervisning har følgende nødvendige og tilstrekkelige forutsetning:

«Noen mennesker behersker en kunnskap, et praktisk eller teoretisk fag og ønsker å lære dette bort til noen andre som ønsker å lære denne kunnskapen eller faget. De som vil undervise og de andre som vil lære, har en anledning til å møtes for å gjennomføre undervisningen i den aktuelle kunnskapen eller i det aktuelle faget» (Beck, 2000 s 13-14).

I en slik forståelse av god undervisning er en åpen for at forskning, teori og erfaring forstått som større innsikt og mer visdom, kan gjøre undervisning bedre. Men en tar avstand fra at pedagogisk teori utviklet på grunnlag av forskning eller erfaring, skal gi metoder for bedre pedagogisk praksis. Pedagogikk forstått på denne måten fører til at de menneskene undervisningen angår, læreren og elever, og den kunnskap undervisningen gjelder, blir underlagt den pedagogiske metodes regime. Det viktigste i undervisningen blir da satt til side til fordel for metoden. Dette er egentlig god undervisning fremmed og gjør undervisningen dårligere.

Hjemmeundervisningen har en livsnærhet og en småskala-karakter, som motvirker både pedagogisk objektivisme og pedagogisk subjektivisme. Hjemmeunderviserens livsnærhet gir en ydmykhet og tilbakeholdenhet i forhold til å bruke pedagogiske teorier og metoder i undervisningen. Dette kan være mye av forklaringen på hjemmeundervisningens gode resultater. Hjemmeunderviserens viktigste pedagogiske prinsipp er at de bruker sin personlige vilje for å få til noe som er blitt livsviktig for dem. Dette rommer stor pedagogisk forståelse, men aller viktigst viser det en dyp livsinnsikt.

Korn er liv

Ivar B. Løne, 81 år, tidl. overkonduktør NSB, no pensjonist. Kjend for mange verneprosjekt, ikkje minst Voss Mylna. Busett på Voss og i Telemark.

Det har gjenge 14 år sidan me starta redninga av bygget og verksemda rundt Voss Mylna. Like mange år hadde den stende og forfalle. No står mylna nokså trygt. Om lag 100 år etter fyrste byggjesteget. Den gongen med berre to etasjar – oppå grunnmuren med turbinrom. No med seks høgder; kanskje Voss sitt høgaste trebygg. Og her finn me vår grunnføring underlagd grunnlæring.

Kvifor vart så bygget med massevis av erfaringsvisdom redda? Jau, sterke krefter og viktige kulturar går ikkje til grunne. Noko vil og må me ha, som viser delar av vår søge. Men kvar står denne søga? Ute mellom folket eller i bøkene? Eg har nett slege opp i to store bokverk; fyrst «Vår gamle bondekultur», deretter «Korn er liv» – eit verk på 726 sider, utgjeve av Statens Kornforretning. Mykje står det her, men lite i høve til heile søga. Mykje er fortrent; som til dømes: Kvar og korleis var det best å ha kornåkrane?

Redninga inn i nye tider stod der og tilbad kunstgjødsel, kjemiske sprøytemidlar og maskinar. Det siste vart vanskeleg å nytta i bratte, varme bakkar. Då kom dyrkinga ned i dalbotnane inn, og tilplantinga av kulturtjorda. Kjemiske sprøytemiddel fortrengde kunnskapen om sterke kornsortar. Og ikkje minst vart kunnskapen om røyken i turker og badstover vekke, då kvikksølv skulle halda vekke mygl og sjukdom i såkornet. Røyken som gjev god

smak vart trekt fram, men knapt den konserverande, ufarlege turkinga av mat og såvarer. Ein slik bruk av røyken er å finna over heile verda. No bør me trekkja meir fram kvar me har feila. Nye turkemåtar kom, med enklare turking frå elektrisk varme og vifter. Då vart røyken borte.

Mottoet heile vegen, etter at dei såg det gjekk an å slå seg ned ein stad: Rydda, så og hausta. Turt korn kunne lagrast. Fyrst kom skubbekvær, så dreiekvær. Frå 1200-talet kom bekkverkna. No vart det henta hjelp frå vassfall og kvernkallar, seinare turbinar. Ei lang og spennande historie i sjølvberging; det å finna løysingar. Vidare inn i nyare tider med meir fellesskap. Nyare mylner avløyste dei små kvernene.

I brytningstida vaks me opp, fekk med oss desse eldgamle dyrkings- og foredlingsmetodane. Såg at alle måtte delta, kvar på sin måte – alt etter alder og kjønn. Stell av jord, såing og hausting – før det vart fullført med «mala, baka og få det til brød». Alt saman heilage gjerningar. Det er råd å forstå at såmannen tok av seg huva i arbeidet sitt. Dette fekk både gutar og jenter inn med morsmjølka. Om me ikkje fekk vera med på alt, visste me om korleis alt vart til. Utan å gjera skade på noko, vart mykje av dette vår leikeplass. Me lånte utstyr og me fantaserte: Dette skal eg òg få til når eg vert stor.

Her stod me så som pensjonistar; såg at berre me starta reparasjonsarbeidet, ville hus og maskinar verte redda. No ser me endå lenger: at byggverk og maskinar – og for all del, visdomen kring dette: kvifor skaffa føde til våre born? – var kome til vår paradishage. Ei grunnlov og ein lærdom: Å vera glad i det enkle og sjølvlærde. Vår eldregenerasjon har lese lite om dette som står i dei to før nemnde bokverka, men me veit

likevel mykje og mangt. Verre vert det for den nye generasjonen som er van med at pengar, trykk på knappen og automatikk skal gje oss føde.

Her er det eg ser og føler at vår tid har så mykje å byggja på, av godt og gale, at me skulle kunna velja oss ei betre framtid. Velja den gode vegen: det å verna og bruka gamal og foredla jord. Ikkje late den verta nedbygd og øydelagd med gift og store maskiner, men stella alt med varlege hender. Velja den gode vegen i staden for den vonde vegen, der me tømmer vatn og hav for fisk, berre for å føra ny fisk opp att i kummar og kar. Mest det same skjer no med åker og eng: for å fylla pengesekken og kalla det økologisk, vert kvalitetskorn borte som rein føde, halvmoge korn vert krossa til føde for dyr. Forføringpolitikk ligg bak denne utviklinga. Under siste verdskrigen gjekk alt me hausta direkte til menneskemat. Mat gjev mest og best att med minst mogleg omarbeiding. Mykje salting, koking, frysing og hermetisering forringar vara. Vindturking og røyking vil nok koma fram att.

Mylnene – lik skulen, kyrkja og det daglege livet – foredlar fødande kraft til oss og våre born. Korn er liv. Naturen gjev oss kraft, også til låns – som til å draga vasshjul og turbinar.

Me er glade og stolte over å ha fengje redda så mykje. Det eg ser som særst viktig no er å starta oppatt med dei gamle dyrkingsmåtene, redna vår eldste og mest brukte kornsort; byggen. Ikkje avklla og beisa, men gjennom den enklaste bruksmåten, i vassgraut og flatbrødbakst.

Voss Mylna hadde dei 10 fyrste åra ein beinknuser. Deretter kom fire kvernsteinar, så skallemaskin, frøreinsar, malt- og havregrynspresser og to kornurker, ei med vedfyring, den andre med elektrisk varme. På den siste vart røyken teken vekk frå

kornet. Til skrekk og åtvaring står her òg ei beismaskin, sikkert for verste sort gift til korn, åker og malt. At beis enno vert brukt med høg giftgrad – høyrer ikkje heime i vår opplyste tid. Då er det eg ser at røyk, med høveleg varme frå rett sort ved, burde takast i bruk att. Og me burde leggja større vekt på røyken sine eigenskapar for å auka lagringsevna, ikkje fyrst og fremst seia: det er godt med røyksmak!

Saltet, som kom frå store gruver og gjennom drevene importørar, gjorde at turker og badstover vart tekne or bruk. I Telemark står dei att over alt, på Voss veit eg berre om ei; den er på Grindelund.

Det kanskje aller viktigaste med såing og innhausting var tidi. Å ikkje så for seint; ein dag om våren tilsvare ei veke om hausten, heitte det.

I haust fekk me kring 200 kg bygg frå Voss jordbruksskule. Me turka og stelte om byggen sjølv. For å vera sikre, og for å læra mest mogleg om korn og mjøl, sende me vara til kontroll. Domen kom: altfor dårleg, og for lite turka. Det gamle var å aota, strø jord på snøen, så kunne her såast før – og kornet kunne haustast medan det var god varme i lufti. Midt i august.

Eg vil ikkje nokon til livs, det er berre tidi vår som er på avvegar. Me

dyrkar pengar, status og liksomrøyndomen. Kjøp, kast og stadig større avfallsberg. Fyrst rydda vekk og så byggja nytt, premikonkurranse for skattebetalarane sine pengar, på deira eigeidom. Gjennom bestillingsverk og reklame legg me til rette for å byggja ned arvesylvet i vår kultur. I Peru kom spanjolane og rydda vekk fallos-statuane. Vår tid har gjort det same med kornstaurane på åkrane.

Kommuneplan for kulturminne vart sendt ut som informasjon til grunneigarane i brev av 12. mai 2004. Den burde ha vore stila til heile folket. Her er massevis av forslag til byggverk, men eg saknar vasskjelder, brunnar, forelda åkerlandskap, slåttemarker og beite. No etterlyser eg svar på mine syn og forslag om vern av vår aller eldste historie. Målet er å gjera denne historia mest like levande som før.

Det aller mest alvorlege er at so mykje erfaringskunnskap vert borte. Kunnskap om alt frå såing og stell til innhausting, turking, maling og lagring. Er ikkje dette kome ned på papiret i skrift og teikningar – med kartverk, vert alt så lett gløymt og oversett.

Psykisk helse 4/2005:

Kafé Lengsel

Av Finn Skårderud

Psykisk Helsevern 2005

Det er mye snakk om tid for tiden. Er det ikke også på tide å bekymre seg for rom?

Slike tanker dukket opp under et kafebesøk. Og jeg gir straks beskjed om at jeg med rom ikke bare mener de fysiske rommene vi beveger oss i. Jeg sikter også til rom i billedlig forstand, som et begrep for å beskrive vårt indre liv og våre mellomværender. Kort og godt: Psykisk rom.

Kafé Lengsel, mer presist kaférestauranten Seensucht, ligger i Dortmunder Strasse i Berlin, i et boligområde litt utenfor bysentrum i det gamle Vest. Vi var fem menn på jakt etter et godt sted for et enkelt lunsjmåltid. Og en av mine venner mente at lengselens kafé måtte være stedet for meg. Den var ganske ny-

åpnet, og var åpen for alle. Men den henvendte seg spesielt til personer med spiseforstyrrelser. Min venn mente at psykiateren måtte finne ut av et slikt sted.

Et spisested for spiseforstyrrede? Hva betyr det? Det er underlig hva slags fantasier man kan få. Er persjonene store eller små? Kort eller lang vei til toalettet? Jeg ante en viss nervøsitet hos mine venner, som ikke hadde samme faglige unnskyldning som meg. Var vi fem fullvoksne herrer som trakk inn i en verden hvor vi egentlig ikke burde være?

Vi entret. Vi var de eneste herrene i lokalet. Menyene var alvorlig lekende i forhold til noen av rettene. Små pannekaker med rabarbrayoghurt hadde fått navnet «Blandete følelser».

Dette måtte jeg finne mer ut av. Jeg endte snart opp hos Katja. Det var hun som hadde satt det hele i gang. Hun satt i baren og lekte med sin lille datter. Jo, hun hadde selv

hatt anoreksi i flere år. Men nå var hun frisk. Og det var også slik at lokalene ble brukt til temakvelder og foredrag, og at det vegg i vegg arbeidet behandlere som forsøkte å ha en lav terskel for å ta imot nye personer med spiseforstyrrelser.

Men selve ideen, sa hun, var at hun ville lage et godt rom.

Et godt rom?

Ja, vi trenger gode rom hvor vi kan trekke oss tilbake. Vi trenger å skjerme oss, og da trenger vi steder hvor vi føler oss trygge. Ideen her er at vi skal lage et sted hvor vi – med måten vi er på – sprer trygghet og demper frykt. Vi trenger beskyttelse, sa hun.

Seensucht er et godt rom. Det er et vakkert spisested, lyst og med moderne interiør. Fargene er myke, og det var også smakene på det vi spiste. Og takk og pris, ingen musikk. Musikk til maten lager vonde rom.

Ja, vi trenger beskyttelse. Ideen om de gode rommene er like enkel

som nødvendig. Et godt rom, som Kafé Lengsel, er en fysisk realitet. Men det er også et bilde på våre behov for å avgrense oss mot en anstrengende virkelighet. Den polsk-engelske sosiologen Zygmunt Bauman har introdusert bildet «flytende modernitet» for å beskrive vår samfunnsmessige tilstand nå. Det flytende erfares som raske endringer og få stabile elementer, og det gjelder så vel i arbeidslivet og utdanningene som i parforholdene. Det samfunnsmessig ustabile bidrar med sannsynlighet også til følelsesmessig ustabilitet. Det er vanskelig å utvikle trygghet og tillit, til andre og til seg selv, når det flyter i meste laget.

Vi er åpne på godt og vondt. Men når det blir for mye åpenhet, kan vi føle oss ubeskyttede og truede. Og det er en nærliggende påstand at vi i tilstanden som truede, kan erfare at de indre mentale rommene blir trangere. Som ubeskyttede og truede har vi en slem tendens til å tenke dårligere, føle sterkere og agere mer. Gode indre rom forutsetter et minstemål av ytre forutsigbarhet og trygghet. Det handler om å ha rom for selvrefleksjon, for å tenke grundigere etter; for å kjenne etter for å kjenne igjen, for å sette navn på det vi føler; for å utvikle finfølelsen både i forhold til oss

selv og for hva andre tenker og føler; og et rom for å kunne tåle psykisk smerte uten å knekke sammen og å gå løs på oss selv eller andre.

Dessert? En parfait ble kalt «Skytsengel». En skytsengel til meg. Vi spiste og drakk godt og akkurat passe mye.

I fraværet av trygghet og tillit har vi en slem tendens til å søke symptomet, eller rusen, som et alternativt rom. Det er påfallende hvordan lidelser som spiseforstyrrelser har en avgrensende funksjon. Lidelsen kan sees som en retreat. Man trekker seg tilbake, skjerner seg, lukker seg til, forminsker seg, herder seg, bedøver seg eller søker glemselen. Symptomene avgrenser i forhold til morgendagen, til kravene og forventningene, og til de andre. Den konkrete kroppslige erfaringen brukes bevisst og ubevisst som en eksistensiell vegg, et avgrenset rom mot livserfaringene.

Derfor likte jeg så godt hva Katja hadde sagt om ideen bak Seensucht. Og jeg angrer jo på at jeg ikke kjøpte en av stedets T-skjorter, med stor lengsel på brystet.

BØKER – BØKER – BØKER

ØKOBIDRAG –

Tittela: Hjemmeundervisning – starten på en ny utdanningsrevolusjon?
 Forfatter: Christian Bech og Marta Straume (red)
 Forlag: Oplandske Bokforlag
 Sider: 260
 Anmelder: Astrid Strømme

«Fordelen ved hjemmeundervisning er at foreldrene har noe som ikke skolen har – nemlig kjærlighet».

«Hjemmeundervisning provoserer og fornyer diskusjonen om menneskerettigheter, frihet og fellesskap».

Dette er en bok som viser vei bort ifra den alminnelige skolehverdagen. Den norske skolen har problemer, ja, faktisk så strever mange med mobbing og trivselproblemer, at problematferd er å regne som normalatferd, sier en undersøkelse som det vises til i boken (Nordahl, 1998). Hjemmet blir satt opp som alternativ for undervisning. Det er nemlig ikke skoleplikt i Norge, men bare opplæringsplikt.

Hjemmeundervisning er mer utbredt enn en skulle tro. I USA har tusenvis av barn undervisning hjemme, mens antallet er noe mindre i England, Frankrike, Tyskland, Danmark og Sverige. Danmark har med sine 100 – 200 hjemmeundervisere og lite konflikter omkring det. I Sverige er det annerledes. De har et høyt konfliktnivå. Kanskje det har sammenheng med et strengt myndighetsregime? Norge kommer best ut. Vi er liberale og åpne for den nye måten å undervise barn på. Sentralt står det å få gitt et rettslig og politisk utgangspunkt for undervisning hjemme.

Den andre delen av boken går inn på hva hjemmeundervisning betyr i praksis. Lærer elevene noe? Hva med det sosiale? Gir hjemmet bedre forutsetninger enn skolen i læring av samhandling med andre? Det viser seg at undersøkelser bekrefter at samhandling i hjemmet er mer preget av det personlige, fortrolige og følelsesmessige. Disse forhold sammen med det moralske og sosiale samhold i familien øker ungene sine premisser for opplevelse av den go-

de situasjon. Den gode situasjon øker premissene for ungene sin mestring av hverdagen. Kort sagt: hjemmeundervisning øker barnas egen erfaring og opplevelse. Dette er forutsetningen for å bli handlingsdyktige. Derfor er det grunnlag for å konkludere med at hjemmeundervisning styrker ungene sin sosiale kompetanse.

Den siste delen av boken har et internasjonalt perspektiv. I Russland ble det vedtatt en utdanningslov i 1992. Lovens overordnede begreper som demokratisering, humanisering, desentralisering krevde at utdanning ikke skulle tjene statens, men samfunnets og det enkelte individets interesser. I følge denne loven ble det tillatt å studere, gjennomføre og få godkjent den allmenne utdanningen (1–11 år) på egen hånd. Ordningen går under eksternordningen!

Eksternordningen er i dag akseptert som et formelt og ordinært akseptert tilbud innen grunnopplæringen i Russland.

Michael W. Apple stiller en mengde kritiske spørsmål om de økonomiske, sosiale og ideologiske tendensene som ligger bak viktige grupper i hjemmeundervisningsbevegelsen. Blant annet mener han at det er de offentlige skolenes oppgave å lytte mer til klager fra foreldrene. De må ikke skyves unna fra skolen med mangel på imøtekommenhet eller med forsvarsholdninger eller taushet omkring demokratiske diskusjoner og kritikk.

Globaliseringen har gjort verden mer enhetlig. Noen ser dette som et gode og mener skolen må kvalifisere menneskene til best mulig å bli deltagere i den globaliserte verden. Høyre-siden sitt svar på utfordringen er mer kunnskap, mens venstresiden er kritisk til dette og vil ha en sterk nasjonal skole som inkluderer alle og legger vekt på sosial ivaretagelse.

Dette er en god bok! Du får greie på det meste om hjemmeundervisning, og du får svar på det du trenger å vite for å ta ditt barn ut av skolen! Forholdsvis krevende lesing, men utfordringer skal vi ha! *Den anbefales på det beste!*

**INGEN AF OS ER SLAVER!
 INGEN SKAL TRYKKE OS NED!
 DETTE ER MERE VIGTIGT
 END LOVE OM ARBEJDSFRED!**
 Carl Scharnberg

Økologi og samfunn

«Økonomisk vekst, miljøvern og sosial rettferd bør samordnes, slik at vi kan innfri nasjonale målsettinger»

I løpet av 1900-tallet har vi utviklet en sterk tro på at vi kan løse de fleste samfunnsproblemer ved hjelp av teknologi, penger og vekst. Dette er ikke uten grunn. Velstanden i dagens verden mangler motstykke i vår historie. Aldri før har mennesket nytt godt av en så materiell høy levestandard. Dette har selvsagt sammenheng med den teknologiske og økonomiske utviklingen:

Bare siden 1950 er volumet av verdens brutto nasjonalprodukt 7-doblet (7). Men i denne forbindelse kan det også være grunn til å spørre hvor lenge denne veksten kan fortsette i en begrenset og ikkevoksende biosfære. Som kjent vokser ingen trær inn i himmelen. Skriften på veggen burde dessuten nå mane til ettertanke:

– Omkring 1 milliard mennesker overlever i dag på 1 dollar om dagen.

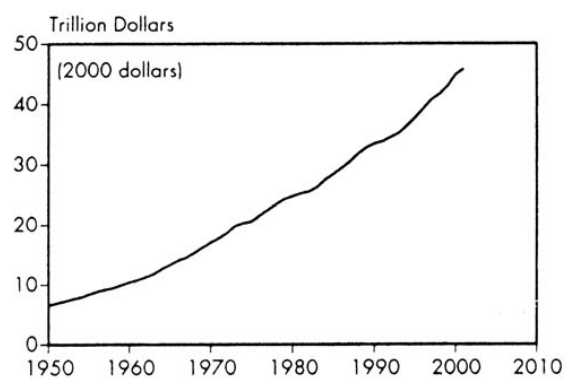
– Vi er i ferd med å forbruke den produktive naturkapitalen som samfunn og økonomi bygger på. Matjorden bebygges, vannmangelen øker, skogarealene minker, fiskeressursene overbeskattes og planter og dyr utrykkes.

Her ser det ut til at vi i dag står overfor et vanskelig dilemma. Fortidens erfaringer peker i retning av at vi bør bygge på 1900-tallets erfaringer. Men samtidig forteller ny erfaring at framtiden nødvendigvis ikke blir det den var. Stadig mer peker nå i retning av at vi bør utvise større økologisk ydmykhet og trekke opp mer langsiktige handlingsplaner for utviklingen av samfunn og økonomi enn det som hittil har vært tilfelle.

I en slik sammenheng har utvilsomt også skjebnen til tidligere sivilisasjoner en god del å lære oss. Det som i eldre tider skjedde med mayakulturen, sumererne, samfunn i Indusdalen og Kina kan fortelle oss at utviklingen av levedyktige samfunn forutsetter at vi utviser naturrespekt og evne til langsiktig samfunnsplanlegging.

Dette vil kreve en økopolitisk nytenking. Her burde vi i dag være godt rustet – om en politisk vilje til å tenke nytt kan mobiliseres. Tidligere tiders sivilisasjoner hadde i

denne forbindelse ikke det samme naturvitenskapelige kunnskapsgrunnlaget som vi har i dag. Økologiens framvekst på 1900-tallet har lært oss mennesker atskillig mer om hvorfor vi bør «stryke naturen med hårs», dersom vi skal lykkes med å utvikle levedyktige samfunn. Men en slik politisk nytenking kommer neppe av seg selv. Slike forandringer vil kreve handlekraft og vilje til å tillegge helhetlige og langsiktige samfunnshensyn langt større vekt enn tilfellet er i dag, og dette blir neppe enkelt. Slike hensyn må skje på bekostning av kortsiktige hensyn og interessene til ressurssterke pressgrupper. I denne forbindelse bør vi også innse at det som er populært i dag, nødvendigvis ikke er fornuftig sett i et langsiktig perspektiv.

Veksten i verdens samlede brutto nasjonalprodukt (BNP) i perioden 1950–2001, i denne forbindelse kan vi registrere at størrelsen på verdens BNP er 7-doblet siden 1950. Kilde: 7.

Nei til EU trenger deg!

Av Heming Olausson
 leder i Nei til EU

Er ikke EU-kampen avlyst? Er det ikke slik at EU-motstanden i Norge er så grunnleggende i det norske folk, at vi på nei-sida trygt kan ta det med ro og hvile på våre laurbær?

Det er ikke rart at slike spørsmål blir stilt, når vi veit at:

– Begge regjeringalternativene som stiller til valg, må leve med en sjølmordsparagraf på EU-saken

– Landsmøtene i partiene våren 2005 styrket EU-motstanden i stedet for å svekke den slik ja-sida hadde håpet

– Ja-sida er svært langt fra det de håper, nemlig et varig og stabilt flertall for EU i den norske opinionen

– EU som sådan er svekket etter nei-flertallene i Frankrike og Nederland mot den nye EU-grunnloven

Som Nei til EUs store undersøkelse blant stortingskandidatene har vist, vil det bli svært mange EU-motstandere på det nye Stortinget. Minst 68, ifølge Nationen (juni 2005). Et forslag om å melde Norge inn i EU krever 3/4 flertall, 127 representanter av 169. Kun 61 av kandidatene sier ja, mens 40 er usikre. Enda viktigere er det at hele 76 kandidater sier at de ikke vil at Norge skal sende en søknad i 2005–09, mens 31 er for. Her er hele 63 usikre eller har ikke svart. Et spørsmål om søknad avgjøres av Stortinget med vanlig flertall. Altså er nei-sida 9 representanter unna et blokkerende flertall!

Erna Solberg har sagt helt klart – også etter folkeavstemningene i vår – at hun har som mål å sette i gang en medlemskapsdebatt i 2007 for å få flertall for å sende en søknad. Vi kan ikke utelukke at ja-sida kan få flertall for dette på Stortinget, og vi kan på kort varsel få en ny politisk situasjon som gjør at ja-sida bestemmer seg for å kaste hansen.

Derfor må vi velge flest mulig EU-motstandere inn på Stortinget!

Derfor må Nei til EU styrkes som organisasjon slik at vi kan fortsette å motvirke ja-medias ensidige propaganda for Europa-unionen og hindre ja-øvertak i opinionen!

Vi håper denne avisa gir deg en god «velgeranvisning» i forhold til hvordan dine lokale toppkandidater stiller seg til et norsk EU-medlemskap. Ikke alle har svart, det beklager vi.

Vi vil understreke at Nei til EU er en partipolitisk uavhengig organisasjon. Vi anbefaler ikke noe spesielt parti. Vi ber deg bare stemme på nei-kandidater. Enkelte partier stiller med både ja-folk og nei-folk på toppen av lista si. Vurderinga av hva du da skal gjøre, overlater vi trygt til deg og ditt eget skjønn.

Det vi uansett vil anbefale og be deg om, er at du melder deg inn i Nei til EU. Vi trenger deg! Du utgjør en forskjell! Det er poenget med demokrati.

Symboldyrkelsens opphør

Men ennå i dag er menneskene seg ikke bevisst at de korsfester denne sannhet om Gud og menneskesønnen. Her er forklaringen på Sokrates' giftbeger, Jesu kors og fortielsen av profetene i våre dager som alltid.

Når menneskene opp gjennom tidene er kommet til helligdommen slepende på gull og sølv eller med dyr og trelle – ja, til og med sitt førstefødte barn for å ofre til en hevngjerrig og blodtørstig Gud, så innebærer jo ikke dette at Gud bryr seg særlig meget om dette. Det er jo bare slik at de skaper seg forestillinger som motsvarer deres eget utviklingsstrinn.

En ting er å leve i denne symbolverden og stadig gi den økende makt ved mentale midler. En annen er å forstå seg selv i denne stasjon til videre åndelig vekst.

Vi har muligheten til å ordne våre livsforhold med alle slags bilder, bare vi trenger gjennom dem og går videre, liksom vi åpner døren i et fengsel og vandrer ut i frihet og lys.

Da behøver vi ikke lenger blodoffer som sonoffer.

Gudsbilde er alltid menneskenes eget bilde, og først når vi har nådd fram til forening med Gud vil alle disse bilder forsvinne og vi opplever Gud som en enhet med oss selv, og ikke lenger som utadprosjisert bilde.

Og det kan bare skje når vi tilegner oss ny virkelighetsoppfatning hvor Åndsmakten er den allmektige og skjebnebestemmende faktor inne i menneskene selv og som i et helhetssyn opptar både den fysiske og religiøse virkelighet.

Det var aldri Herren Gud som krevde blodoffer, men det er vårt utviklede Gudsbegrep.

Dramaet på Golgata skyldtes altså ikke vår onde natur, men bunner i manglende bevissthet om sannhetens lys. Kristus ble derfor et offer på bevissthetens alter. *Han er således ingen religionsstifter i vanlig forstand, men han er sinnets, tankeli-*

vets og følelseslivets GENETISKE frelser.

Kristus er ifølge dette aspektet ett med utviklingen eller personifikasjonen av livet selv. Han er menneskegattner og visste hvorledes primitive instinkter var blitt til sjelesanser, sjeledrifter og skapende, men ukontrollert fantasi.

Kristus visste at den slumrende tanke i stedet for «livets tre» kom til å «spise» av «kunnskapens tre» og i en overgangstid skape sin egen virkelighet (den relative virkelighet) og tape sitt paradisi og kontakten med Gud og livets universelle og objektive virkelighet. Han visste at vi var kommet nedenfra og at vi var materialet i arbeide. Han kjente våre sanser og risiko – selvvirkomhetens allmektige åndskrefter til godt eller ondt.

Han skulle vise oss veien til et liv i harmoni med livets lover. «Skje din vilje som i himmelen så og på jorden».

Kristusimpulsen ble sådd i karrig jord, men frøet har overvintret og spireevnen er i behold. Frøet ligger og venter på det rette åndelige klima.

Hvis man på den ene siden erkjenner at vårt samfunnsliv er gjenstand for utvikling og skapelse fra det primitive og mer fullkomne, men på den annen side forkaster fullkommenhetstanken som utviklingsmål, så taper man for det første en meget viktig del av livssammenheng og for det annet kommer man i strid med seg selv og sin egen idealisme.

Kristus har ikke i de siterte ord fra Bibelen sagt at vi skal bli fullkomne først «etter døden», altså hinsides livet på jorden, men har uttrykkelig sagt: være fullkomne som en oppnåelig tilstand. Det er vantroen og tvilen som forkaster muligheten av fullkommenhet som et resultat av skapelse, nydannelse og vekst.

Mugg i dyrefôr gir giftkjøtt

Av Alf Gjorlihaugen

Mine forsøk beviser at mykotoksiner i dyrefôr går over i dyrekjøtt. Vi får i oss større eller mindre mengder av denne kreftfremkallende muggsoppen når vi spiser kjøtt. Særlig utsatt for kreft er de som spiser mye innmat, som lunge- og blodpudding.

Den svenske kjemikeren, forskeren og bonden Nils Nilsson har i over 20 år forsket på mykotoksiner, gift fra muggsopp. Mykotoksiner kan være kreftfremkallende, og på bakgrunn av sin forskning roper Nilsson et kraftig varsku. Maten vi spiser kan være livsfarlig.

På 70-tallet blåste svenske myndigheter av Jämtland-bondens forskningsresultater. Først i de siste årene har de tatt ham på alvor, og i dag regnes han som en av Sveriges fremste forskere på området.

Nilsson har utført flere forskningsoppdrag på vegne av Sveriges

landbruksuniversitet. Et av resultatene er at Statens Livsmedelverk har gått ut med en advarsel mot å spise innmat fra dyr mer enn en gang i uken. Kreftfaren er for stor.

Det skumle med mykotoksiner er at giftene ikke kan påvises ved blodprøver. Mykotoksinene må dyrkes frem i et laboratorium. Det har Nils Nilsson gjort en rekke ganger.

Han har også forsket på bruk av kunstgjødsel. På farsgården, nord for Østersund har han gjort mange skremmende oppdagelser.

Høner som spiste blåbær fra gjødslet skog la egg uten skall. Noen sluttet å legge egg. Andre døde. Høner som spiste blåbær fra ugjødslet skog var i fin form og la egg som vanlig.

Kuer som spiste fôr fra gjødslet åker fødte misfostere. Kalver ble født med ett øye eller med utvendige tarmar. Kaniner som spiste av det samme føret fødte unger som aldri vokste opp. De døde mens de diet.

Frihetsloven

Det er to sannheter om frihet som det er viktig å få med seg:

1. Frihet til å forstå og tilpasse seg lovmessigheter, det er ikke en rett til for godtbefinnende.

2. Frihet kan ikke gis, det er en ferdighet du må lære deg, en rett du må erobre.

Begge disse punktene handler om at frihet er en ferdighet like mye som det er en rettighet. Det er en rettighet til fravær av tvang, men det hjelper deg lite dersom du ikke har evne og nødvendige ferdigheter til å fylle fraværet med en aktiv viljeshandling. Det er dette som er lovmessigheten bak friheten, «frihetsloven», og den er like uavhengig av hva vi måtte mene, som tyngdeloven er det.

Når du går i skogen, aksepterer du trærne og beveger deg fritt mellom dem. Ufri er du når du ikke ser trærne, når du går i mørket og stadig støter på «tilfeldige trær», eller ikke har oppøvd ferdigheten til å gå. Da menneskene lærte å fly, var det ikke ved å trosse tyngdekraften eller oppheve den. Metoden var å forstå tyngdekraften og en rekke andre naturlover, for så å bruke dem til et nytt formål ut fra en bevisst og viljestærk intensjon om å fly. All den frihet teknologien har gitt menneskene har handlet om å oppdage stadig flere lovmessigheter, akseptere dem og lære å bruke dem til våre formål.

En automat som står fritt til å leve ut sine ferdig programmerte reaksjoner på ytre stimuli – er den fri? Den har en fysisk frihet til å leve ut sin bestemmelse, en «livsoppgave», det

den er skapt for å gjøre. Men er det frihet? En fugl som er styrt av sine instinkter kan riktignok fly rundt i luften, men kan den sies å ha fri vilje, i den grad den fungerer som en biologisk styrt robot?

Man har i alle fall en større grad av frihet når man kan gå et hakk bakover i årsakskjeden og bestemme reaksjonsmåten. Og en enda større grad av frihet når man kan bestemme motivene for reaksjonsmåten. For hver gang vi kan objektivisere ny kausalitet, ny sammenheng, erobres ny frihetsgrunn, et nytt felt der vi kan gjøre bevisste valg.

Uansett frihetsgrad, frihet betyr å gjøre valg innenfor rammen av lovmessigheter. Økt frihet betyr ikke økt rett til å følge sitt for godtbefinnende, det betyr tvært imot flere sammenhenger å forholde seg til, flere lovmessigheter å ta hensyn til.

Fysisk frihet handler om:

- fravær av fysisk tvang
- ferdigheter og energi til å utfolde seg fysisk

Emosjonell frihet handler om:

- fravær av programmerte sperrer (i vår bevissthet)
- ferdigheter i å bruke det emosjonelle

Det emosjonelle har ikke samme begrensninger som det fysiske, derfor står vi mye friere, vi har en potensielt mye større frihet emosjonelt enn vi har fysisk. Særlig viktig er det at vi, når vi har oppøvd de nødvendige ferdigheter, har fri tilgang til ubegrensede mengder emosjonell energi, følelser, av den type vi måtte ønske.

Med vår rasjonelle bevissthet kan vi, med teknologiens hjelp, i noen grad beherske det fysiske, men vi kan i langt større grad lære oss å beherske det emosjonelle. Derfor er det å lære seg å objektivisere, og på det grunnlag beherske det emosjonelle, selve nøkkelen til emosjonell frihet.

Frihet er ikke noe som kan gis, utover det å fjerne tvangen. Bare å fjerne tvangen fører som regel galt av sted. Styringen utenfra må erstattes av en tilsvarende styring innenfra, ellers blir det kaos, og ofte et ganske blodig sådan.

Fri vilje, evnen til selvstendig tenkning og så beslutning og handling på det grunnlag, er en ferdighet. Ferdigheter kan ikke gis i gave og kan ikke påtvinges noen. Det er på samme måte som du ikke kan gi bort evnen til å spille piano. Du kan gi undervisning, men eleven må tilegne seg kunnskapen og ferdigheten selv. Barnet må selv lære å gå, uansett hva foreldrene gjør og kan. Dette er en lovmessighet, det er ikke det vi pleier å kalle «en naturlov», men det vi kunne kalle en «livslov». Denne livsloven, som vi allerede har kalt «frihetsloven», sier altså at friheten er noe du selv må oppøve og utføre.

Vi er slaver under de naturlover og livslover vi ikke kjenner, ikke forstår, ikke tilpasser oss. Vi blir frie gjennom kunnskap om lovene og evnen til riktig tilpassning, gjennom objektivisering og oppøvelse av ferdigheter.

Må vi endre vårt syn på norsk natur?

Vindmøller

Innlegget er skrevet av BDBs sønnesønn.
S.O.H.

Fra tidenes morgen har vindenergien vært brukt til sjøs, men dette tok brått slutt da kullet og senere oljeforbrenningen overtok som drivkrefter.

Jeg mener at med vindmøller på et sted får vi et forhold til storskalarommet som er enda større enn selve stedet. Vi blir høytidsstemt og tankene går i retning av det globale rom og den økologiske situasjon. Vindmøllene har en majestetisk og rolig bevegelse. Ved sterk vind gires aggregatet «opp» og vingene vris slik at bevegelsen er like rolig.

Vindmøllene er flotte i seg selv og er estetisk vakre i den sammenheng de står i.

Etter hva jeg har forstått har vindmølleparken på Smøla nettopp blitt en attraksjon. Det kommer busser med turister for på den måten å oppleve den storslåtte naturen som blir forsterket av vindmøllene.

Hvis det en gang i fremtiden likevel skulle være nødvendig å ta landskapet i bruk igjen, og vi kanskje har funnet frem til andre måter å lage og bruke energi på, så vil vindmølleparkene lett kunne demonteres. Vindmøllene ødelegger ikke et landskap som vannkraftutbygging gjør og de forurenser ikke landskapet

som oljerelatert energi gjør.

Vi mennesker må ha lov til å sette spor etter oss i naturen når sporene inngår i en økologisk forsvarlig sammenheng. Bare spør Arne Næss!

Jeg mener altså at fagfolk og andre forståegpåere som protesterer mot vindmølleparkene, må revurdere sitt syn på hva vakker natur er. Vi må prøve å se det vakre i å verne vårt nye kulturlandskap med «vindmølleblomster».

Det vi virkelig burde protestere mot, det er den ikke synlige forurensningen som det samme luftmediet blir utsatt for blant annet ved bygging av gasskraftverk og bygging av motorveier (som aldri tar slutt) med store CO₂- og NO_x-utslipp som forsuret globalt og lokalt og som endrer den økologiske balansen på den lille kloden vår.

For øvrig reagerer jeg på at utbygging av vindmøller bare kan skje i gigantiske vindmølleparker. En kan begynne å lure om målsettingen for vindmølleparkene er at noen skal tjene grovt med penger og at det å oppnå ikke-forurensende energi er underordnet? Det må vel gå an å få laget mindre vindmøllegrupper tilpasset landskapet og fortsatt få investeringene til å lønne seg?

Bertram D. Brochmann
Sivilarkitekt MNAL

mens. Det er grådige og passivt og forsøker å kompensere sin indre tomhet ved vedvarende og stadig voksende forbruk (det forekommer mange kliniske eksempler på denne mekanisme når pasienten har spist, kjøpt eller drukket altfor mye, som reaksjon på depresjon og angst). Mennesket konsumerer sigaretter, alkohol, sex, filmer, reiser såvel som undervisning, bøker, foredrag og kunst. Mennesket *later* til å være aktivt og begeistret, men er i bunn og grunn engstelig, ensomt, nedtrykt og kjei seg (*kjedsomhet* kan defineres som en type kronisk depresjon som med hell kan kompenseres ved konsumering, forbruk). Industrialiseringen i det 20. århundre har skapt denne nye psykologiske typen, *homo consumens*, først og fremst av økonomiske grunner, det vil si nødvendigheten av masseforbruk som stimuleres og manipuleres av reklamen. Men når denne karaktertypen først er skapt, påvirker den også det økonomiske liv og får prinsippene om stadig voksende tilfredsstillelse til å virke rasjonelle og realistiske.

Mennesket i vår tid har altså ubegrenset sult etter mer og mer forbruk. Dette har en rekke konsekvenser: Et det ingen grense for grådigheten etter å forbruke, og siden ikke noen økonomi i overskuelig fremtid kan produsere nok til ubegrenset forbruk for alle, kan det aldri bli virkelig «overflod» (psykologisk talt) så lenge karakterstrukturen hos *homo consumens* blir dominerende. For den grådige vil det alltid være knapphet – han har aldri nok, hvor mye han enn får. Han føler seg begjærlig og konkurrerende overfor andre. Følgelig er han i bunn og grunn isolert og engstelig. Han kan aldri virkelig glede seg over kunst og annen kulturell stimulans fordi han først og fremst er grådige.

Om en slik person levde på det garanterte inntektsnivået, ville han føle seg frustrert og verdiløs, og de som tjente mere, ville stadig være fanger av omstendighetene fordi de var røde og hadde mistet muligheten til maksimalt forbruk. Av disse grunner tror jeg at *garantert inntekt* uten noen forandring fra prinsippet om maksimal konsumering bare ville løse visse problemer (økonomiske og sosiale) uten den radikale virkning prinsippet innebærer for øvrig.

Gratis minsteforbruk

Hva kan så gjøres for å gjennomføre garantert inntekt? Generelt sagt må systemet vårt endres fra maksimalt til optimalt forbruk. Dette vil bety en omfattende forandring av industrien fra produksjon av varer for individuelt forbruk til produksjon av «varer» for offentlig bruk; skoler, teatre, bibliotek, parker, sykehus, offentlig transport, boligbygg. Det måtte med andre ord legges vekt på å produsere de tingene som oppmuntrer ethvert individ til å utfolde seg og realisere sine egne muligheter. Grådigheten hos *homo consumens* er hovedsakelig rettet mot de tingene han fortærer. Gratis offentlige tjenester som gjør individet istand til å nyte livet, vekker ikke noen grådighet. En slik forandring fra maksimalt til optimalt forbruk ville kreve drastiske endringer i produksjonsmønsteret, og også en drastisk reduksjon av reklamens appetitt-veking.

Flere problemer krever ytterligere granskning. Fins det objektivt gyldige kriterier for å skjelle mellom rasjonelt og irrasjonelt, mellom gode og dårlige behov, eller er et hvilket som helst subjektivt følt behov like verdi-

fullt? (Godt defineres her som noe som gjør en mer levende, våken, produktiv, følsom – dårlig er det som hemmer eller ødelegger disse gode spirene i mennesket). En slik sonndring gjør vi alle når det gjelder morfinisme, forspising og alkoholisme. Undersøkelser på dette området leder til følgende praktiske spørsmål: hva er et berettiget minimumsbehov hos individet? (For eksempel: ett rom pr person, så mye klær, så mye kalorier, så mange kulturelt verdifulle varer som radio, bøker etc). I et samfunn med så stor overflod som USA har i dag, skulle det være lett å fastslå omkostningene ved et *anstendig* eksistensminimum og også å trekke grensen for hva maksimalt forbruk bør være. Progressiv beskatning på forbruk over en viss grense kunne overveies. Dette innebærer at prinsippene for en garantert inntekt må sees i sammenheng med både en omdannelse av samfunnet vårt fra maksimalt til optimalt individuelt forbruk, og en drastisk omlegging av produksjonen, fra individuelle til kollektive behov.

Sammen med tanken om garantert inntekt tror jeg det kan være viktig å overveie *gratis* forbruk av visse varer. Brød, melk og grønnsaker kunne nevnes som eksempler. Sett at hvem som helst kunne gå inn i et hvilket som helst bakeri og fritt forsyne seg med alt det brødet han ønsket (staten betalte bakeriet for alt brød som ble produsert). De grådige ville først ta mer enn de kunne bruke, men etter kort tid ville dette «grådighets-forbruk» opphøre av seg selv, og folk ville bare forsyne seg med det de virkelig trengte. Et slikt fritt forbruk ville etter mitt skjønn gi vår tilværelse en ny dimensjon (om vi da ikke betrakter det som en avansert etterligning av forbruksmønsteret i visse primitive samfunn). Mennesket ville føle seg frigjort fra prinsippet om at «den som ikke arbeider, skal heller ikke spise». Denne begynnelsen til fritt forbruk kunne gi en ny opplevelse av frihet. Det er innlysende selv for den som ikke er økonom, at staten lett kunne betale for brød til alle ved å kreve det tilsvarende beløp som skatt.

La oss ta et skritt videre. Sett at ikke bare alle minste-behov for mat ble oppfylt gratis – brød, melk, grønnsaker, frukt – men at alle også gratis kunne motta for eksempel én dress, tre skjorter, seks par strømper etc. om året; at reiser var gratis (noe som naturligvis ville betinge langt bedre offentlige transportmidler), mens privatbiler ble mye dyrere. Til slutt kunne boligspørsmålet bli løst på samme måten, ved store byggeprosjekter med sovesaler for de unge, et lite rom for gamle eller ektepar, til gratis avbenyttelse for alle som ønsket det.

Dette bringer meg til et forslag om en måte å løse problemet med garantert inntekt på: Gratis minsteforbruk av alle nødvendigheter i stedet for kontante tilskudd. Produksjonslivet ville bli holdt i gang ved å frembringe disse varer og offentlige tjenester og ved utbetalinger gjennom garantert inntekt.

Man vil kanskje innvende at denne metoden er mer radikal og følgelig mindre akseptabel enn forslaget om å garantere enhver en inntekt for livet. En skal da merke seg at det teoretisk kunne innføres gratis minsteytelser innenfor det nåværende systemet, mens tanken om garantert inntekt vil være uakseptabel for mange, ikke fordi den er gjennomførlig, men på grunn av den psykologiske motstand

mot å avskaffe prinsippet om at «den som ikke arbeider, skal heller ikke spise».

Humanismens renaissance

Et annet filosofisk, politisk og psykologisk problem som må granskes, gjelder friheten. Den vestlige oppfatning av frihet var i stor grad basert på friheten til å ha eiendom og utnytte den så lenge andres legitime interesser ikke ble skadelidende. Dette prinsippet er i mange vestlige industrisamfunn blitt uthult gjennom beskatningen som er en form for ekspropriering, og ved statlig innblanding i jordbruk, handel og industri. Samtidig går mange produksjonsmidler over fra privat til halv-offentlig eie, slik som de største konsernene. Garantert inntekt ville medføre ytterligere statsinngrep, men en må huske på at frihet i dag ikke først og fremst betyr at gjennomsnittsborgeren står fritt til å ha og utnytte eiendom, men at han har frihet til å forbruke hva han vil. I dag vil mange oppfatte det som en begrensning av friheten om det ubegrensede forbruk blir innskrenket, selv om det egentlig bare er dem som står på toppen som har frihet til å velge hva de ønsker. Konkurransen mellom forskjellige merker av de samme produktene og forskjellige slags varer gir en illusjon av personlig frihet, mens individet i virkeligheten ønsker det han er blitt innstilt på å ønske. Det er nødvendig å ta opp frihetsproblemet fra en ny synsvinkel; bare når *homo consumens* blir forvandlet til en skapende og aktiv person vil mennesket oppleve friheten som en mulighet til å realisere seg selv og ikke som et ubegrenset valg av varer.

Prinsippet om garantert inntekt kan bare få sin fulle virkning i sammenheng med

1) En endring av forbruksvanene og forvandling av *homo consumens* til det produktive og aktive menneske (i Spinozas forstand).

2) En helt annen ånd, nemlig humanismens (i teistisk eller nonteistisk form – med eller uten Gud).

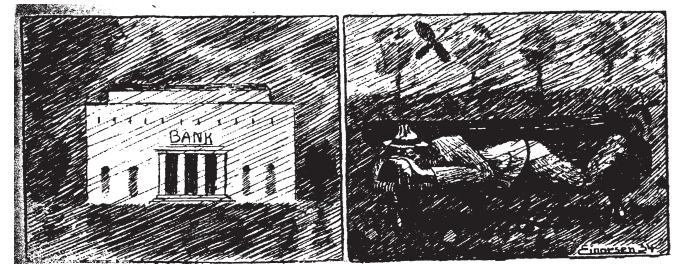
3) En renaissance av virkelig demokratiske metoder (for eksempel ved at nasjonalforsamlingen fikk et nytt annekammer som kunne *integre beslutninger av hundre- eller tusenvis av «ansikt til ansikt»-grupper*).

Faren for at en stat som underholder alle kunne bli en mors-gudinne med diktatoriske egenskaper kan bare unngås ved at demokratiet blir drastisk utvidet til alle områder av samfunnslivet. Faktisk er staten allerede nå overmåte mektig, uten disse ytelsene.

Ved siden av økonomisk forskning omkring den garanterte inntekt, må også de psykologiske, filosofiske, religiøse og pedagogiske virkninger bli gransket. Og en må ikke glemme at en ordning med garantert inntekt bare kan lykkes om vi slutter med å bruke ti prosent av våre samlede ressurser til økonomisk unyttig og farlig opprustning, om vi kan stanse utbredelsen av sanseløst voldsbruk ved systematisk hjelp til underutviklede land, og om vi finner metoder til å begrense befolkningsveksten. Uten slike forandringer kan ingen fremtidsplan lykkes, fordi det ikke blir noen fremtid.

Erich Fromm

Først trykt i *Nation* 6. desember 1965.

Lykkelige og ulykkelige penger

Av Ole Flagstad

Penger er forutsetningen for det meste i våre liv. Uten dem er vi hjelpeløse. De gir oss pengegleder og pengesorger etter som det går penger inn og ut av konto. Etter «die Wende», som det kalles at Tyskland ble ett da Berlinmuren falt, kan østtyskerne, «ossies» fortelle om nyoppdagelsen av pengene. I det kommunistiske DDR var ikke penger samtaleemne. Men så, plutselig snakket alle om penger. Om de enn hadde og om de enn ikke hadde og måtte eller burde ha og hvordan en kunne skaffe seg dem.

Stillestående penger er uheldige for samfunnsorganismen

I et markedsliberalistisk samfunn forlanger alle som oppfyller ønskene våre, i hvert fall de materielle, penger, slik at de igjen skal kunne få oppfylt sine ønsker. Penger er ønskeoppfyllere som går fra menneske til menneske i et kretsløp lik et blodomløp og binder menneskene til hverandre i en samfunnsorganisme. Det er selvfølgelig også andre ikke-materielle faktorer som holder et samfunn sammen, men jo flere som oppfyller jo flere ønsker for hverandre desto livligere er gjennomstrømmingen og desto mer robust er «Samfunnskroppen». Store stillestående pengeansamlinger og «propper» i kretsløpet er like uheldig for en samfunnsorganisme som for en menneskekropp.

De som vil tjene penger kan gjøre det gjennom å oppfylle noens ønsker. Allerede som unge kan vi begynne å levere aviser, male hus eller klippe plenen for å kunne realisere drømmene våre. De to hovedmotivene som ligger til grunn for enhver virksomhet er å tjene penger til å dekke egne behov og det å dekke andres behov. De fleste mennesker drives av en blanding av begge disse motivene. Begge gir oss tilfredsstillelse, og vi trenger begge for å leve fullverdige liv. Vi trenger den riktige balansen mellom å tjene oss selv og å tjene andre. Bikker vi for langt til den ene eller andre siden blir det til ulykke både for oss og de andre.

Ansatte påvirkes av motivet for virksomheten

En virksomhet trenger å være klar over sine motiver for å lykkes og tilfredsstille de involverte. Dette er virksomhetens «ånd», og den virker positivt eller negativt inn på alt og alle. En gang arbeidet jeg med pakkesortering og lemping av sekker for postverket. På en eller annen måte visste alle de flere hundre lemperne og sortererne at de befant seg der ikke bare for sin egen skyld. Alle var der fordi «posten skal frem», og pakker og brev fra noen til noen. Hele hallen stoppet opp for å spore barneskekken som setet hadde falt av. Den kom heldigvis til rette til slutt, og hundrevis av mennesker gledet seg! Andre arbeidsplasser som i utgangspunktet har virket mer tillokkende ble tyngre fordi denne felles bevissheten manglet.

Pengene må tjene et formål utover seg selv

Det går galt med virksomheter som ikke har noe motiv. Virksomheter som Finance Credit og TSPC finner ikke balansen mellom å tjene andre og å tjene seg selv. Penger må alltid ha en mening, må tjene et formål ut over seg selv. Og formålet kan bare være å fylle noens behov. Penger som ikke får tjene mennesker er ulykkelige penger. Penger som derimot får flyte og strømme mellom mennesker som behovsoppfyllere, er penger som gjør jobben sin og trives og vokser, ikke fort, men de vokser og minker ikke. Og ingen taper, verken de som fyller behovene eller de som får fylt dem. Og investorene taper heller ikke. Penger som ikke vet hvilken oppgave de har utover å formere seg selv blir meningsløse og ulykkelige penger som skaper ulykke.

Nasjonale prøver – en nasjonal prøvelse

Elling Ulvestad
dr. med.

I Norge tar vi tilsynelatende godt vare på barna. Lærere og foreldre følger dem opp på skolen og i fritiden, og til å bakke seg opp får de støtte fra offentlige myndigheter.

Alle barn har rett til tilpasset opplæring, og barn som ikke har utbytte av dette tilbudet har rett til spesialundervisning etter en individuell opplæringsplan. Dertil har barn med langvarige funksjonsproblemer rett til en individuell plan som samordner innsatsen til bl.a. sosialtaten, helsevesen og trygdekontor. Derved skal foreldre få den støtte de trenger uten at de selv må slite seg ut. Alt er tilsynelatende såre vel, i hvert fall på papiret.

Dessverre stemmer ikke alltid kartet med terrenget – de fine ordene blir ofte tomme når de skal omsettes til det virkelige liv. Da viser det seg ofte at hjelpeordningene enten defineres så snevert at folk med klare behov ikke tilfredsstiller regelverket for hjelp, eller så vil ikke individene som omtales som hjelpetrengende vite av hjelpen. Vi har sett flere eksempler på slik utakknemlighet, bl.a. fra pasienter som ikke vil tvangsbehandles og sigøynere som ikke vil la seg tvangssterilisere. Nå i det siste har skoleelever vist en tilsvarende utakknemlighet mot de nasjonale prøvene de er blitt «tilbudt». De har boikottet prøvene og vært trassige mot minister og Storting.

En slik holdning kan vanskelig aksepteres av dem som er satt til å ivareta barnas interesser. Saken er faktisk så viktig at samfunnets voktere er villig til å true med det sterkeste virkemiddel man har – straff, for å få dem på rett veg i tråd med dette gikk Frps Arne Sortevik nylig ut og

krevde avstraffelse av elever og lærere som boikotter de nasjonale prøvene. (BT 8.2.05). Han begrunnet dette med at de som boikotter ikke vet sitt eget beste, og at de gjennom boikotten i realiteten undergraver sin egen og andres utdanning. Formaning er – følg opp Stortingets vedtak uten diskusjon!

Sortevik antyder at de som motsetter seg nasjonale prøver ikke vet hva de gjør. Jeg tror ikke at elevorganisasjoner og andre motstandere ser det likedan. For min egen del vil jeg hevde at det trolig er Sortevik som ikke vet hva han gjør. Så langt jeg har brakt på det rene var det elevenes kunnskaper Stortinget ønsket å få testet ved de nasjonale prøver. Men Utdanningsdirektoratet har i sin iver etter å forbedre norsk skole laget noe langt mer omfattende enn en kunnskapsprøve – de har laget et diagnostisk verktøy! Hadde Sortevik tatt seg tid til å lese informasjonen som er sendt hjem til foreldrene og som er lagt ut på Utdanningsdirektoratet sine egne nettsider, ville han ha sett at de nasjonale prøvene skal måle elevenes kompetanseprofil! For noen kan nok dette virke som en uvesentlig nyanse. Men denne nyanse gjør en verden av forskjell.

De nasjonale prøvene skal måle ferdigheter som sosial kompetanse, holdninger, motivasjon, selvoppfatning og identitetsdanning. Prøvene skal altså utrede deler av barnas personlighet. Og så skal barna, på bakgrunn av hva de har svart på prøvene, kategoriseres av lærerne. Profilene som lages skal følge elevene videre i hele deres skoletid, og kanskje lenger. De skal vandre fra lærer til lærer og fra skole til skole, og elever som er kjent udugelige en gang, kanskje fordi de hadde en dårlig dag, skal ikke få sjansen til å starte med blanke ark. Mappen skal følge dem i hele skoleløpet, og om noen har rett til innsyn eller å foreta endringer står det ingen ting om. Er det dette Sortevik og Frp ønsker?

Jeg har lang erfaring med å kon-

struere diagnostiske tester, og kjenner til de fallgruver som gjør en test ubrukelig. Jeg er også vant med at svakheter ved en test blir offentliggjort slik at den som anvender testen kan tolke testresultatene med den forsiktighet som er påkrevd. Jeg har forsøkt å finne informasjon om hvordan de nasjonale prøvene, som skal diagnostisere våre barns sosiale profil, er bygget opp. Denne informasjonen finnes ikke, verken i brosjyremateriell eller på Utdanningsdirektoratets hjemmesider. Det er nærliggende å tro at dette skyldes at testene ikke tilfredsstiller de minimumskrav man må forvente av diagnostiske tester. Konsekvensen er at det med nødvendighet blir laget mange profiler som ikke stemmer med hvordan barnet egentlig er eller med hvilke utviklingsmuligheter barnet har! Hvordan harmonerer dette med at hvert enkelt barn har krav på individuelt tilpasset opplæring?

Dersom noen av aktørene i helsevesenet hadde vært like lemfeldig med etikken som Sortevik og hans meningsfeller er, ville de umiddelbart blitt avskjediget og fratatt sin lisens. I helsevesenet er informert samtykke påkrevd før man foretar inngrep i den enkeltes integritet. Når tilsvarende inngrep skjer i regi av et statlig organ er det, på linje med andre statlige overgrep, å anse som til det beste for individet, selv om dette individet ikke ønsker det. Det informerte samtykke er da tydeligvis ikke påkrevd. Sortevik hevder helt korrekt at skolens kvalitet er avhengig av tillit på mange nivåer, men hvem kan ha tillit til myndigheter som forsvare overgrep?

Det forundrer meg at ikke jurister, sosiologer, pedagoger og psykologer har vært på barrikadene for å støtte elevorganisasjonene i deres kamp mot de nasjonale prøvene. Her har myndighetene i sin iver etter å hjelpe barna tatt seg til rette på en måte som grenser til maktovergrep. Når vi i tillegg har grunn til å tro at

Slik kan du hjelpe barnet ditt å mestre utfordringer:

- Skap trygghet rundt barnet ved å gi det følelsen av at du er der for det
- Lytt til barnet uten å være forutinntatt
- Sørg for å gi barnet opplevelsen av å få til noe! Gi det oppgaver som det har forutsetninger for å mestre, og skjerm det for tapsopplevelser
- Hjelp barnet til å forstå situasjoner det er kommet opp i
- Gi det tro på å finne løsninger
- Bruk humor. Le med barnet, ikke av det. Husk at barn ikke forstår ironi
- Våg å vær tydelig. Ikke bli overdemokratisk! Små barn blir bare usikre av å få for mange valg

Kjennetegn ved mestrende barn (Kauai-prosjektet):

- Kommer fra familier med sterkt samhold, klare verdier og disiplin, men hvor foreldrene også respekterer barnas individualitet
- Er vitale og godlynte
- Har positive forventninger til omgivelsene
- Er tidlig selvhjulpne
- Klarer å konsentrere seg
- Har evne til å kontrollere impulser
- Har nære venner

Risikofaktorer for utvikling av gode mestringsferdigheter (Kauai-prosjektet):

- Ufaglærte fedre
- Foreldre med lite eller ingen utdanning
- Mye sykdom hos foreldrene
- Arbeidsløshet for foreldrene
- Dødsfall i familien
- Fraværende far
- Nye søsken før 2 års alder
- Alvorlige sykdomsperioder hos barnet
- Skifte av bolig/skole

Fra Om Voksne for barn 1/2005

testene som skal diagnostisere barna er ubrukelige til det formålet de er tiltenkt, er det grunn til å spørre om ikke Stortingets beslutning om å påby nasjonale prøver er misligholdt.

Elevenes kamp mot nasjonale prøver er et sunnhetstegn. Elevene har grepet tak i noe som mange voksne og politikere ikke har sett – at prøvene bidrar til større ulikhet og urettferdighet i samfunnet – og det

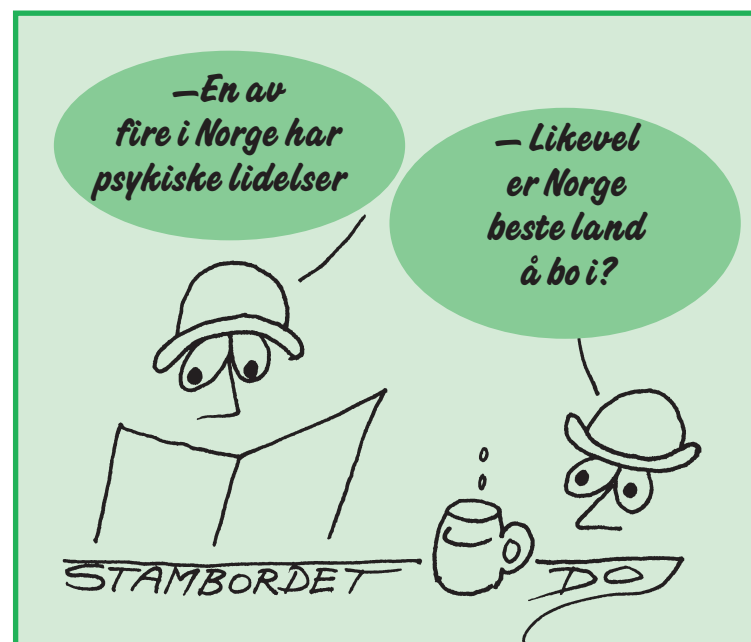
endatil basert på tester som ikke er kvalitetssikret. Kampen mot nasjonale prøver er en prøvelse på nasjonenes evne til å lytte til dem som utsettes for overgrep og overformynderi. Det å møte elevenes berettigede motstand med straff tilkjenner at vi har et demokrati i krise – de nasjonale prøver er blitt en nasjonal prøvelse.

Den østlige og vestlige verden gjennomgår en og samme moralske krise. Det finnes åpenbart noe i mennesket som dette posttotaliserte system avspeiler og passer for; noe som lammer ethvert forsøk på opprør fra menneskets «høyere jeg». Mennesket tvinges til det bare fordi det er i stand til å leve slik.

I dag blir byråkratiet fremstilt som folkestyre, manipuleringer kalles «høringer», maktsystemets egenrådighet styrkes med stadig flere kontroller, og systemet støtter seg på en allestedsnærværende ideologisk fiksjon. Man kan begrunne hva som helst i demokratiets og frihetens navn uten noen gang å måtte bekymre seg om sannheten.

Vaclav Havel

Samfunnsliv trenger din støtte – husk bladpengene

Samfunnsliv

Redaksjon og ekspedisjon
6150 ØRSTA

Abonnement i hele Norden
Kr. 500,- pr år
kr. 250,- pr halvår

Annonsepris kr. 4,- pr mm
1. side kr. 4,50 pr mm

Abonnement kan tegnes
ved poststedene eller
direkte i ekspedisjonen

Sats og trykk:
Møre-Nytt, Ørsta